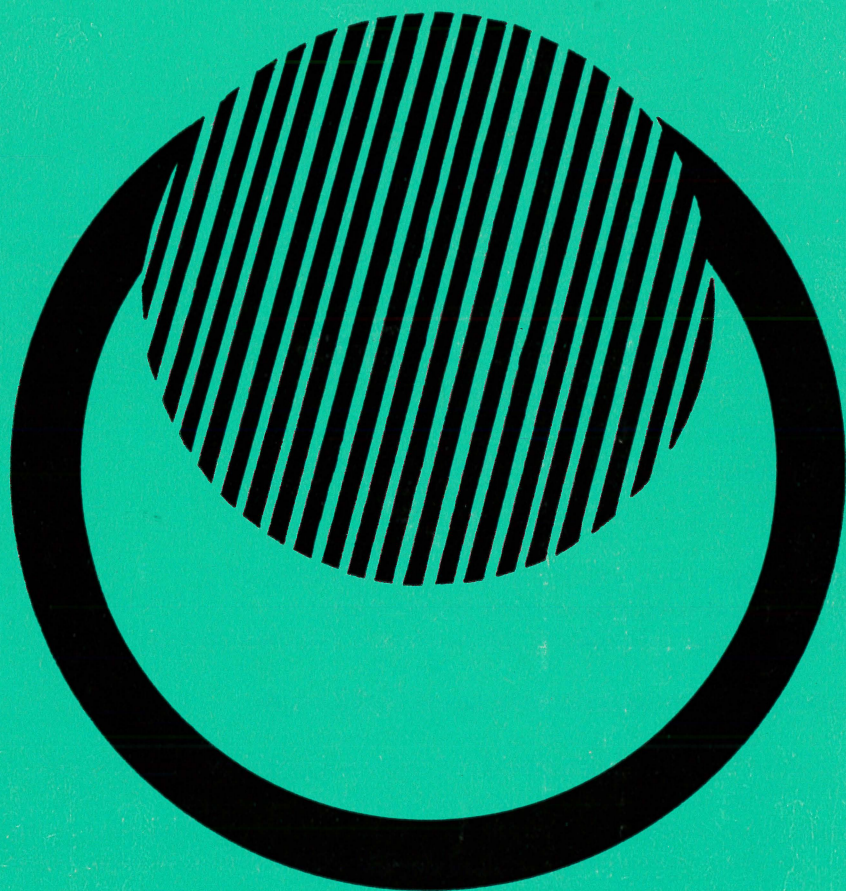

Katsaus

KULTTUURIKESKUS
KRIITTINEN KORKEAKOULU

1•1974

• KULTTUURI • POLITIIKKA • TALOUS •

KATSAUS

Julkaisija: Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimittajat:

*Raimo Ruottu (päätoimittaja), Käppöstie
03100 Nummela, puhelin 913-22870*

*Osmo Jokinen (toimitussihteeri), Hakaniemenkatu 3 A 32,
00530 Helsinki 53, puhelin 713 212*

Toimitusneuvosto: kannatusyhdistyksen johtokunta

Tilaukset:

15 mk/vuosikerta.

Maksun voi suorittaa postisiirtotilille 71556-0.

Kuusi numeroa vuodessa

Toinen vuosikerta

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Perustettu 1968

Osoite: Rudolf Steiner -koulu, Lehtikuusentie 6, 00270 Helsinki 27

Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 17—18.30)

Sihteerit: Raimo Ruottu (pääsihteeri), Martti Autere (kulttuurisihteeri)

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 5 mk/vuosi postisiirtotilille 168371-4

Johtokunta: pj. Reijo Wilenius

jäsenet: Ilkka-Christian Björklund, Kalevi Kivistö, Pentti Malaska, Antti-
Veikko Perheentupa, Kyösti Pulliainen (vpj.), Jussi Raumolin, Kyös-
ti Skyttä, Martti Tuomola

Sihteeri: Marjaleena Ruottu, Käppöstie

03100 Nummela, puhelin 913-22870

VOIDAANKO VIRKAVALTAA KAVENTAA

Lähtökohtanani on tosiasia, että viranomaisten vallankäyttö on kasvamassa ja sen merkitys on lisääntymässä. Tämä liittyy yleiseen yhteiskunnan kehitykseen, jossa ihmisten asumistavan tiivistyminen väistämättömästi johtaa yhä lisääntyvään vallankäytön tarpeeseen. Samalla siihen liittyvät ongelmat vastaavasti kasvavat.

Mitä on tämä hallintovalta ja sen käyttö? Asiasta on olemassa tuore komiteamietintö, Hallintolainkäyttötoimikunnan mietintö. Siinäkin hallintolainkäytön käsite näyttää jääneen epäselväksi ja täsmentämättömäksi. Mietinnössä esitetty ajatus, että hallintolainkäyttö kuuluisi vain Korkeimmalle hallinto-oikeudelle ja Lääninoikeuksille, on mielenkiintoinen. Tämä ajatus lähtee ilmeisesti siitä, että hallinto pelaa lain säännösten pohjalta, että se on vain toimeenpanoa, jossa ei varsinaisia päätöksiä tehdä. Vain jos on kysymys sellaisista asioista, joita laista ei voi suoraan lukea, silloin ratkaisut menevät em. hallintolainkäytön elimille, viime kädessä Korkeimmalle hallinto-oikeudelle, joka päätöksillään ohjaa lain käyttämistä, ts. tekee normeja.

Virkamiesten tulkintavalta

Vanhakantaiselle mutta vieläkin yleiselle ajatustavalle on kuvaavaa, ettei myönnetä miten suurta valtaa virkamiehet käyttävät. Viranomaisvaltaa voivat tietysti käyttää myös luottamusmieselimet, mutta ainakin valtion hallinnossa kysymys on pääasiassa virkamiesvallasta.

Virkamiesten valta perustuu lakiin. Laki ei kuitenkaan yleensä ole niin selkeä ohje, että se antaisi suoran vastauksen kunkin päätöksentekotilanteen asettamalle kysymykselle. Näin ollen syntyy soveltamis- ja tulkintavaltaa, joka on sitä suurempaa mitä vähemmän tähän vallankäyttöön kiinnitetään huomiota, mitä vähemmän tunnustetaan, että kysymys on vallankäytöstä. Laki on puite, jonka asettamissa rajoissa ja hengessä tehdään päätöksiä. Se ei ole mikään ehdoton ohje, mistä voitaisiin lukea yksittäisten tapausten ratkaisut.

Hallinnollinen lainkäyttö ei aina suuntaudu yksityisiin kansalaisiin suoraan, vaan myös välillisesti esim. kuntien kautta, kun valtion viranomaiset ottavat kantaa kuntien toimenpiteisiin. Näin ollen ei voida rajautua vain näkyvästi yksilöön kohdistuvaan vallankäyttöön, vaan kysymys on paljon laajempi ja siten myös merkittävämpi.

Vallan määrän ongelmat

Hallinnollisen vallankäytön ongelmat voitaneen jakaa kahteen ryhmään, laadullisiin ja määrällisiin. Määrällisistä ongelmista kiinnitetään yleensä huomiota lähinnä päätöksenteon nopeuteen ja viranomaisten suorituskykyyn. Tietysti on tärkeää, ettei päätösten odotusaika veny pitkäksi, koska ihmisille saattaa tulla vahinkoa jo pelkästä odotuksesta. Mutta tärkein määrällinen kysymys on epäilemättä itse vallankäytön määrä. Miten päätöksentekoa ja päätöksenteon tarvetta voitaisiin vähentää, jotta vallankäyttö vähenisi?

Oma käsitykseni on se, että mitä vähemmän valtaa yhteiskunnallinen koneisto käyttää sitä onnellisempaa se on ihmisten kannalta. Tietenkin tällöin on pyrittävä ohjaamaan yhteiskunnallista kehitystä niin, että tilanne voidaan hallita ja elämä pysyy uomissaan, vaikka virkavaltaa vähennetään. Kaikki se lisääntyvä valta, mitä yleensä pidetään ratkaisuna kasaantuvien hallinnollisiin ongelmiin, ei välttämättä ole tarpeellista. Mutta tähän problematiikkaan on kiinnitetty liian vähän huomiota.

Eräs tärkeä tekijä tässä yhteydessä on se, millä tasolla päätöksenteko tapahtuu. Tapahtuuko se lähellä niitä, joita päätös koskee, vai tapahtuuko se keskitetysti etäällä päätöksenteon kohteista. Vaitän, että kysymys on sitä suuremmasta vallasta ja sitä väljemmästä vallankäytöstä mitä etäämmäksi yksityistä kansalaista päätöksenteko viedään. Kun ollaan läheisessä kosketuksessa niihin ihmisiin, joita päätös koskee, tämä asetelma sinänsä rajoittaa vallankäyttöä. Kaukana, korkealla taholla tehty päätös saattaa olla elämälle ja sen pulmatilanteille täysin vieras, vaikka

päättävä ei ole siitä tietoinen. Tämä voi siis olla yksi tapa vähentää valtaa.

Ohjelmalliseen lakitekstiin

Toinen tavoite voisi olla, että lainsäädännön tavoitteet täsmennetään tähänastista paremmin. Usein ajatellaan, että lakeja täytyy kirjoittaa entistä yksityiskohtaisemmin, jotta viranomaisille ei jää niin paljon tulkinvaraa. Vaikka tämä onkin osittain perusteltua, se vie helposti suureen kankeuteen. Jos sen sijaan tavoitteenasettelu tehdään lainsäädännössä selvemmäksi, voidaan tällä ohjata ainakin lainsäädännön pohjalta tapahtuvan vallakäytön suuntaa ja siten rajoittaa vallan liikkuma-alaa.

Lainkirjoittamistraditiossamme ovat kannanotot, joita voidaan luonnehtia julistuspykäliksi, verrattain harvinaisia. Valmisteltaessa kehitysvammalakeja — jota ei vielä ole saatu valmiiksi — kirjoitettiin siihen komiteavaiheessa pykälä, joka ei luonut mitään uutta oikeutta, vaan oli juuri tällainen julistuspykälä kehitysvammaisten oikeuksista yleisiin yhteiskunnan palveluksiin. Tämä on kuitenkin karsittu lakiesityksestä jo monet kerrat pois, koska tavallinen lainkirjoittaja ei ymmärrä eikä hyväksy ohjelmallisia kannanottoja.

Yleensä lakiteksteissä lain tarkoituksipykälät ovat lyhyitä ja epäselviä. Lakiesityksen eduskuntakäsittelyssä käytettävissä ovat hallituksen perustelut, joissa on selvitetty lain tavoitteita. Vaikka perusteluihin voidaan vedota lakia sovellettaessa, tämä teksti ei kuitenkaan ole tavallisen lainlukijan käytössä. Itse lakiin ei kirjoiteta mitään johdattavaa tekstiä, jossa sen tarkoitus perusteellisesti ja selkeästi ilmaistaisiin. Niin ollen lain soveltaja useimmiten lähtee lain kirjaimesta, yleensä yhdestä suppeasta pykälästä joutuessaan ratkaisemaan, mikä tietyssä tapauksessa on oikein.

Otan yhden kuvaavan esimerkin Korkeimman hallinto-oikeuden käyttämästä vallasta. Pitkään oli voimassa sellainen Korkeimman hallinto-oikeuden (myös vakuutus-oikeuden) kanta, että jos metsätyöntekijä on työssä käyttäen omaa traktoria työkalunaan, hänet katsotaan yksityiseksi yrittäjäksi. Silloin hän ei ole työntekijäin tapaturmavakuutuslain alainen. Tapasin hiljattain henkilön, joka oli työtapaturmassa vaikeasti invalidisoitunut, mutta ei saanut mistään korvausta, koska hän oli onnettomuudekseen ollut yhtiön met-

sätoissa omalla traktorillaan. Hän oli tosin saanut aivan normaalin aikapalkan, josta pidätettiin verot, josta maksettiin sosiaaliturvamaksut ja traktorista suoritettiin erillinen korvaus. Jos ajatellaan tapaturmavakuutuslain yleistä tavoitetta turvata palkkatyöntekijän asema tapaturman varalta, niin tämä Korkeimman hallinto-oikeuden kanta oli aivan mieletön ja perusteeton. Tällaiselta epäloogisuudelta ja kohtuuttomuudelta ehkä välttyttäisiin, jos lakitekstissä olisi täsmällisesti ilmaistu, että lain tarkoituksena on turvata jokaisen työtapaturman uhrin toimeentulo.

Toimeenpanon ohjelmointi ja demokraattinen kontrolli

Toinen mahdollisuus on lainkäytön ohjelmointi toimeenpanon tasolla, ministeriöissä ja keskushallituksissa. Tuntuu tärkeältä, että tällä hallinnollisella tasolla pyritäisiin tiettyin väliajoin uusittavissa julkisuuteen saatettavissa ohjelmissa mahdollisimman selkeästi ilmaisemaan, millä tavoin kyseinen viranomainen pyrkii soveltamaan lakeja toteuttamaan. Tällainen ohjelmointi antaisi mahdollisuuden viranomaisten toimien demokraattiselle valvonnalle. Eduskunnan tulisi seurata ohjelmia ja todeta tarpeen vaatiessa, että lain toimeenpanijan ohjelmointi ei toteuta niitä pyrkimyksiä, joita lailla on ollut tarkoituksena.

Lakien soveltaminen ja tulkitseminen on poliittista vallankäyttöä. Korkeimman hallinto-oikeuden käsiin jää monissa tärkeissä asioissa sen ratkaiseminen, miten yhteiskunnan tulee toimia. Pahinta on, että tältä vallankäytöltä puuttuu demokraattinen kontrolli. Em. metsätyöesimerkki oli hyvä osoitus siitä, millaiseen laintulkintaan voidaan päätyä. Muutama lainoppineeseen — varsinkin kun he eivät edes myönnä käyttävänsä poliittista valtaa — ei pitäisi luottaa niin, ettei heidän päätöksilleen pyritä antamaan tavoitteellisia ohjeita, joiden toteutumista seurataan.

Jälleen esimerkki: Eduskunta säati joitakin vuosia sitten lain, joka koski yhteisöjen verotusta. Erät puolueet olivat silloin huolestuneita nimenomaan työväenyhdistysten verotuksesta. Eduskunta-aloitteen pohjalta liitettiin lakiin pykälät, jotka näiden lainsäätäjien mielestä turvaisivat sen, että työväenyhdistyksiä veroteta. Myöhemmin lain soveltaminen tuli Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi, kun työväenyhdistyksiä kai-

K. J. Lång

HALLINTOKANTELUN MERKITYS KANSALAISEN OIKEUSSUOJAKEINONA

Perinteisesti oikeustieteessä puhutaan kolmesta oikeussuojan lajista: 1) *reparatiivinen* eli korjaava — jos jokin virheellinen ratkaisu on syntynyt niin sitä korjataan (tietyn tilan saattaminen ennalleen, vahingonkorvaus jne.), 2) *preventiivinen* eli ennaltaehkäisevä — oikeus-suoja-mekanismi, joka etukäteen estää virheellisten ratkaisujen syntymistä ja 3) *repressiivinen* eli rangaistusuhkaan perustuva oikeussuoja (puuttuminen jälkeensä tapahtumaan, kun ei voida korjata asiailta entiselleen). Tämä rangaistusuhkaan tai muuhun sanktioon perustuva oikeussuoja on oikeastaan kanteluistituution takana.

Kantelusta puhuttaessa lähtökohtana on se, että joku yksilö on kokenut asiantilan niin, että hänelle on annettu väärä päätös jostain asiasta, on tehty virheellinen ratkaisu. Hän kantalee tästä. Useimmissa tapauksissa, jos päätös on saavuttanut lainvoiman, eikä sitä voida enää muuttaa, niin yksilö ei saa asiantila korjatuksi. Korkeintaan hän voi saada aikaan sen, että virheellisen ratkaisun tehnyt henkilö joutuu tästä vastuuseen. Rangaistus saattaa vaihdella esim. suullisesta huomautuksesta virasta erottamiseen.

Oikeussuojan kehittämisen kannalta, jotta kansalaisilla — eli vanhaa termiä käyttäkseni oikeusalamaisilla — olisi hyvä olla täs-

sä yhteiskunnassa, pitäisi ensisijassa turvautua sellaisiin järjestelmiin, jotka ovat ennaltaehkäiseviä. Siis rakentaa päätöksentekoa hallinnossa siten, että virheratkaisuja ei pääse syntymään. Jos niitä kuitenkin pääsee syntymään, pitäisi oikeussuoja rakentaa siten, että mahdolliset virheratkaisut voidaan korjata.

Useimmiten hallinnollinen päätös ei välittömästi saavuta lainvoimaa, jotta voitaisiin tietynä valitusajana todeta, pitääkö joku kysiestä päätöstä virheellisenä ja valittaako hän siitä korkeammalle elimelle. Valitusajan puitteissa tehty yritys saada päätöstä muutetuksi kuuluu korjaavan oikeussuojan piiriin, koska silloin päätös itse asiassa on syntynyt, mutta sen täytäntöönpano on lykätty. Kantelutilanteissa eli repressiivisen oikeussuojan puolella tilanne on usein tältä osin jo ohi. Joko päätös on lopullinen siinä päätöksentekoeleimessä, missä se on tehty tai sitten valitusajaksi on kulunut umpeen. Kantelu astuu kuvaan vasta silloin, kun nämä normaalit tiet on käytetty loppuun. Täten kantelun korjaava merkitys on usein varsin vähäinen kansalaisen kannalta. Ainoa nautinto, mitä hän kantelusta voi saada on, että hän saa jonkin virkamiehen kiipeliin. Vahingonilo on usein ainoa korvaus sille, että joutuu väärän kohtelun alaiseksi.

Perheentupa ...

kesta huolimatta verotettiin. Valituksen laati ja liitti asiapapereihin varmuuden vuoksi kaikilta aloitteen takana olleilta kansanedustajilta pyydetyn selostuksen siitä, mitä he olivat tarkoittaneet aloitteella, ts. mihin eduskunta oli lainsäädäntötoimellaan pyrkinyt. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa tällä ei ollut kuitenkaan mitään vaikutusta. Tällaisessa tapauksessa on kysymys kiistatta poliittisesta vallankäytöstä, jolla eduskunnan tahto voidaan sivuuttaa.

Vallankäytön persoonallistuminen

Viranomaisten päätökset kirjoitetaan tavalla, joka antaa kuvan niiden persoonallisuudesta. Tällä tavoin annetaan kuitenkin

kin väärä käsitys tapahtuneesta. On harhaanjohtavaa kirjoittaa, että esim. Sosiaalihallitus on tutkinut jonkin asian ja tullut johonkin tulokseen. Ei Sosiaalihallitus tutki mitään, vaan ihmiset Sosiaalihallituksessa tekevät sen ja määrittävät kantansa. Mutta kun päätöksen tekee joku anonymi virkamies viraston kyltin suojissa, se johtaa siihen että päätöksentekijät eivät ole samalla tavalla moraalisesti vastuussa päätöksistään kuin he olisivat, jos päätös kirjoitettaisiin persoonamuotoon. Minulla on se käsitys, että tällainen menettely tekee itse vallankäytön paljon epäinhimillisemmäksi kuin mitä se olisi, jos jokainen vallankäyttäjä joutuisi tekemään ratkaisut omista nimistään. □

Lyhennelmä nauhoitetusta alustuksesta 2. 12. 73.

Mitä on lainkäyttö

Mitä juristit tarkoittavat lainkäytöllä? Lainkäyttö on juridisessa oppisanastossa se osa viranomaisen toiminnasta, joka johtuu olemassaolevien säännösten soveltamisesta. Lainkäyttö on sama kuin lain soveltaminen, vieläpä siten, ettei se ole sidottu lainkaan tarkoituksenmukaisuusharkintaan. Mitä on tarkoituksenmukaisuusharkinta? Sen ymmärtää, kun tietää ne kaksi muuta pääalajia, joilla juristit häärväät: toinen hallinto, joka on valtion toimintojen ylläpitämistä tarkoituksenmukaisuusperiaatteen pohjalta, ja kolmas alue on lainsäädäntö.

Jaottelu perustuu tietyksi vallan kolmijakooppiin, joka tuli Montesquieun nimellä länsimaiden valtioteoriaan jo 1700-luvulla. Tällöin uskottiin, että on mahdollista erottaa lainkäyttö eli kirjoitettujen lakien soveltaminen niin selvästi tarkoituksenmukaisuusharkinnasta ja harkintavallasta, että pystytään etukäteen kirjaamaan lakiin ne tapaukset, joihin haluttiin soveltaa tiettyä periaatetta. Samoin uskottiin, että jos lakia sovelletaan oikein, niin aina syntyy oikea (ja myös tarkoituksenmukainen) ratkaisu.

Tästä syntyi mielenkiintoinen juridinen teoria, joka nyttemmin on hylätty, nimittäin teoria ainoasta oikeasta ratkaisusta. Ruvettiin rakentamaan ajatuksia sen varaan, että tiettyissä soveltamistilanteissa on yksi ainoa ratkaisu. Esim. Preussissa 1820-luvulla tuli tällainen laillisuusperiaate niin voimakkaasti läpiviedyksi, että suorastaan kiellettiin rikoslain tulkinta. Lain tulkitsemisesta tehtiin erillinen rikos. Suuri osa 1800-luvulla syntyneistä lakikirjojen kodifiomistehtävistä perustui ajatustapaan, jonka mukaan kerralla läpi viedyllä säädöskokonaisuudella myös pystytään määräämään etukäteen kansalaisten hyvinvoinnista ja eduista. Tavoitteita ja menetelmiä saatettiin muuttaa lainsäädännön kautta, jos niissä huomattiin virheitä tai epätarkoituksenmukaisuutta, mutta lainkäyttäjillä ei ollut oikeutta tulkita lakeja.

Lakien tulkinnasta

Tosiasiata on kuitenkin se, että lainkäyttöön on aina liittynyt tulkintaa, jota voi syntyä kolmenlaisesta tilanteesta: 1) Se voi johtua siitä, että tulkitaan jokin lain sisältämä kielellinen ilmaisu erilailla. Esim. aivan yksinkertainen substantiivi, joka ilmaisee jonkin esineen, saattaa olla tulkinnanvarainen. Kerrotaan, että Mauri Ryömä, istuessaan kom-

munistina Suomen vankiloissa sotien aikana, oli vankisääntöjen perusteella pyytännyt saada ottaa vastaan vankilan ulkopuolelta villapaidan. Kun hänelle oli tuotu tällainen villapaita, vankilanjohtaja oli vetänyt langan paidasta, sytyttänyt sen palamaan ja sanonut, että se on *puuvillapaita*, eikä sitä anneta vangille. Tämä ilmentää kielellisellä tasolla syntyviä tulkintavaikeuksia.

2) Toinen tulkintavaikeus on tosiasia-aineiston sijoittaminen ja arvioiminen jonkin säädöksen yhteyteen. Tätä tapausta kuvastaa A-V. Perheentuvan käyttämä metsätyötapa-turmaesimerkki, jonka mukaan metsätyössä olevaa oman traktorin käyttäjää ei ole katsottu metsätyöläiseksi vaan itsenäiseksi yrittäjäksi.

3) Jokaiseen lakiin liittyy lisäksi sellaisia säädöksiä ja määräyksiä, jotka ovat jo alunperin tunnustettu harkinnanvaraisiksi. Tällaisia käsitteitä ovat esim. nimityspolitiikassa käsite "sopivaisuus" johonkin tehtävään. Kuitenkin se on lakiin sijoitettu ja edellytetty, että sitä voidaan lainkäytön kautta aina täsmällisesti soveltaa. Viimeistään silloin kun ollaan tällaisten harkinnanvaraisten käsitteiden edessä, pitäisi tunnustaa se, että lakia voidaan soveltaa eri tavalla, että teoria ainoasta oikeasta ratkaisusta on virheellinen.

Hallintokantelun käyttö

Totesin jo alussa, että hallintokantelu on vasta jälkeinpäin vaikuttava ja sen korvaavat vaikutukset ovat pienet. Kuitenkin kantelulla on nähtävästi varsin voimakas vaikutus. Vaikka kantelua kaikissa juridiikan oppikirjoissa sanotaan repressiiviseksi, jälkeinpäin vaikuttavaksi, sillä saattaa olla melkoinen ennaltaehkäisevä vaikutus. Jos kantelua tutkitaan kunnolla ja jos siitä tehdään selvät johtopäätökset, niin silloin virkamiehet vastaisuudessa menettelevät niin, että jo keran tutkittu kanteluaihe ei uudestaan esiinny. Hallintokantelu on tässä suhteessa melko tärkeä.

Kun kansalainen joutuu tutkittavaksi tai hallintotoimien kohteeksi ilman, että hänellä on välitöntä mahdollisuutta siirtää itseään koskeva asiaa, kantelun merkitys kasvaa. Tämä koskee mm. eräitä toimenpiteitä lastensuojelun, vankeinhoidon ja poliisitoimen aloilla, joilla todella puututaan ihmisen oloihin, joko hetkellisen vapaudenriiston muodossa tai pitempiäaikaisesti hänen koko toimintaansa ja elämäänsä. Luulen että perin-

teellisessä mielessä Suomessa tilanne on melko hyvä, meidän hallintoviranomaisemme toimivat melko lailla oikeutetulla tavalla. Tämä ei tietenkään anna aiheutta sellaiseen itsetyytyväisyyteen, että me voisimme esim. jättää tämän oikeustieteen alueen tutkimatta. Päinvastoin pidän hyvin tärkeänä, että tällä hallinto-oikeuden alueella ollaan jatkuvasti valppaana, koska tiedämme omasta historiastamme, että mielivaltaisia toimintatapoja kehittyä erittäin nopeasti eikä niiden jälkeenpäin tapahtuva selvitys anna suurtakaan lohtua mielivallan kohteiksi joutuneille.

Kanteluinstituutiot

Kantelut suunnataan usein virkamiehen esimiehelle, mutta on olemassa myös kaksi yleiskanteluinstituutiota: eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Sen lisäksi, ainakin mikäli jonkin rikos on tehty, voi kääntyä myös poliisin puoleen.

Esimieskantelu ei yleensä johda sellaiseen tulokseen, että esimies antaisi kantelijalle perustellun päätöksen siitä, onko esimiehen alainen virkamies toiminut virheellisesti. Useimmiten kantelu johtaa ilmoitukseen, että se ei ole aiheuttanut toimenpiteitä — perustelematta päätöstä mitenkään. Perustelemattomien kantelupäätösten osalta voidaan sanoa, että tilanne on varsin huono.

Oikeuskanslerilla ja oikeusasiamiehellä on toisenlainen menettelytapa. Kun he puuttuvat johonkin asiaan — useimmiten silloinkin kun he toteavat ao. viranomaisen toimineen täysin laillisesti — he perustelevat päätöksensä ja julkaisevat perustelutkin vielä vuosittaisissa kertomuksissaan. Oikeusasiamies, joka ulkopuolisena valvontaelimenä puuttuu myös vankeinhoitoon, lähettää esim. päätöksensä sekä vankeinhoito-osastolle, että siihen vankilaan missä kyseinen asia on tapahtunut. Oikeusministeriön vankeinhoito-osastolla päätökset usein monistetaan ja toimitetaan edelleen kaikkiin vankiloihin. Tällä tavalla luulen, että hallintokantelu, jos siitä annettu päätös on sisältänyt jonkin toimenpiteen tai ohjeen, todella jää myös pysyväksi ohjeeksi selostettuna yksittäistapauksessa. Esitän tästä valaisevan esimerkin.

Kerran oikeusasiamies totesi, että eräs vankilanjohtaja oli pannut erään Jehovan todistajiin kuuluvan vangin vapautumisen yhteydessä annettaviksi tarkoitettuihin tavaroihin suuren määrän Jehovan todistajilta tulleita kirjoja, ts. hän ei ollut antanut niitä van-

gille tämän ollessa vankilassa. Syyksi tähän vankilanjohtaja ilmoitti, että aineisto olisi aiheuttanut epäjärjestyä vankilaosastolla tai olisi muuten ollut sopimatonta. Hän oli suorittanut kyseisen rajoituksen, johon hänellä on mahdollisuus laitosjärjestyksen nimissä, mutta uskonnonvapauden kohdalla tätä valvontavaltaa voidaan pitää vähintäänkin kyseenalaisena. Oikeusasiamies totesikin, että koska uskonnonvapaus on taattu perustuslaissa, näitä esineiden hallussapitoa koskevia valvontapykälä ei saa käyttää siten, että uskonnonvapaus tulee vaarannetuksi. Tämän johdosta hän antoi kyseiselle johtajalle huomautuksen, jota hän myös yksityiskohtaisesti perusteli. Perusteluissa täsmennettiin paitsi uskonnonvapauden käsitettä, myös sitä, kuinka yleensä ns. laitosvaltaa kuuluvaa valvontaoikeutta pitäisi käyttää. Päätöksessään oikeusasiamies jopa kielsi erillisen ”laitosvallan” olemassaolon. Oikeusasiamiehen päätös perusteluineen toimitettiin jokaiseen vankilaan, joten jokaisella vankilanjohtajalla oli mahdollisuus tutustua siihen. Näin saatiin varsin abstraktin käsitteiden yhteyteen liitettyksi tilanne, joka oli hyvin konkreettinen ja havainnollinen. Siten myös konkreettinen aineisto oli omiaan selventämään niinkin yleisiä periaatteita kuin uskonnon- ja painovapautta.

Hallintokantelun merkitys

Näkisinkin, että hallintokantelun merkitys kansalaisen oikeussuojan kannalta on suurimmillaan silloin, kun se antaa aiheen jatkuvan tiedottamiseen ja koulutukseen. Kantelua pitäisi käyttää hyväksi siten, että sen kautta palautuu koko ajan hallintovallan käyttäjälle niitä kokemuksia, joita kansalaiset saavat hänen käytöksestään. Kantelujen kautta viranomaisilla on mahdollisuus seurata omaa toimintaansa siltä kannalta, kuinka se tunnetaan kirjoituspyödyän toisella puolella. Tässä on ymmärtääkseni hallintokantelun suurin merkitys. Kaikessa hallintotoiminnassa pitäisi mielestäni jatkuvasti kysyä, johtaako se todella päätösten kohteiden osalta siihen tulokseen kuin viranomainen uskoo. Tällöin myös hallintokantelu antaa joskus vastauksen, joka saattaa olla lakipykälää arvokkaampikin osviitta niille, jotka päättävät asioista. □

JOOGAN FILOSOFINEN PERUSTA

Intian hengenelämässä on läpi vuosituhansien vaikuttanut neljä perustavaa laatua olevaa käsitystä maailmasta:

1. Universaalinen kausaliteetin laki eli *Karman laki*. Se yhdistää ihmisen ja tuomitsee hänet ehdollistettuun olemassaolon tilaan.

2. *Maajaa*, kosminen illuusio. Se on prosessi, joka ylläpitää kosmosta ja niin tehden aiheuttaa olioiden ikuisen palaamisen syntymien ja kuolemien kiertokulkuun. Se kestää niin kauan kuin tietämättömyydestä johtuva ehdollistettu olotila jatkuu. Maajaan leikki lila aiheuttaa ne prosessit, joista syntyy alin omaa muuttuva, pettävä muotojen maailma.

3. Kosmisen illuusion takana oleva absoluuttinen todellisuus on karmaan sidotun ihmisen kokemuksen tavoittamattomissa. Siitä käytetään nimityksiä *moksha*, *kaivalya*, *nirvana* jne. Ja se tarkoittaa absoluuttisen, ikuisen hengen olemuksen oivaltamista itsessä.

4. Välineet ja keinot ehdollistamattoman, absoluuttisen vapauden saavuttamiseksi. Näiden välineiden kokoelma muodostaa *joogan*.

Jooga on syntynyt kantasana *yuj*, yhdistää. Se tarkoittaa mielen yhdistämistä absoluuttiseen olemukseen, joka on persoonallisuuden takana. Itsen vapautuminen tarkoittaa uudenlaisen olemassaolon tason saavuttamista, tason, joka ylittää normaalin ihmillisen tilan. Jooga siis tarkoittaa itsen yhdistämistä äärettömään, ikuiseseen olemukseen, sen kaltaiseksi tulemistä ja karman siteistä vapautumista. Tämä merkitsee jälleensyntymien kiertokulusta vapautumista eli toisin sanoen jooga on väline, jolla voidaan taistella jälleensyntymistä vastaan, mitätöidä se. Vastoin länsimailla yleistä käsitystä jälleensyntyminen koetaan negatiivisena tapahtumana, jota on syytä kaikin tavoin karttaa. Samalla ihmisen persoona kuolee kaikelle sille, mikä oli konventionaalisisessa mielessä inhimillistä, ts. rajoittuneille, ehdollistetuille olemassaolon muodoille ja se mikä hänessä on todellista, itseä atman, purusha, jiva kuoriutuu esiin puhtaan olemisen tilassa. Tällöin ihmisen tajunnan painopiste on kohonnut persoonallisesta ylipersonalliseen, puhtaasti

henkisellet tasolle. Samalla hänen persoonansa on muuttunut itsen kaltaiseksi ja kuvastaa hengen ominaisuuksia, jotka ovat satchitananda, olemassaolo, tietoisuus, ilo.

Joogan historiasta

Jooga oli alun perin mystinen traditio, jonka mukaan ihmiset jättivät yhteiskunnan lähtien metsiin mietiskelemään ja viettämään eristynyttä, askeettista elämää. He katsoivat, että aistikohteiden ja yllykkeiden keskellä eläminen esti heitä pääsemästä päämääräänsä. Tältä ajalta perintönä on idässä vieläkin syrjäisiä ashrameja, joogan harjoittamiseen tarkoitettuja paikkoja sekä yksinäisiä mietiskelijöitä. Jos katselemme sikäläisiä yhteiskuntajärjestelmiä, joissa pikkuruhtinasdespootit taistelivat toisiaan vastaan ja alistivat kansaa sekä pakottivat sen hyvinkin veriin sotiin, voimme ymmärtää, että ilman yhteiskunnasta irtautumista joogan harjoitus tuskin olisi ollut mahdollista, koska sen eettisistä periaatteista tärkeimpiä oli väkivallattomuus.

Joogasta kehittyi filosofinen järjestelmä Maharishi *Patanjalin* ansiosta n. 300 eKr., jolloin hän kokosi siihenastisen tiedon joogasta lyhyiden aforismien, sutrien muotoon. Tätä pidetään nykyään klassisen joogan tärkeimpänä teoksena ja Vyasan kirjoittaman Joogabhasyan, kommentaarien kanssa yhdistettynä sitä on pidetty alan tärkeimpänä oppikirjana. Patanjalin klassisen joogan ohella on olemassa paljon muita joogan lajeja, jotkut niistä yltävät varsin korkealle tasolle, jotkut ovat populäärejä tai epäsystemaattisia.

Patanjalin sutrat kuuluvat yhtenä osana Intian filosofian kuuteen järjestelmään, darshanaan. *Darshana* ei ole länsimaaisessa mielessä filosofinen järjestelmä. Se voidaa lähinnä suomentaa sanalla näkemys, oppi, ymmärrys kantasana *drsh*, kontemploida. Se on kuitenkin johdonmukainen järjestelmä inhimillisen kokemuksentän tulkitsemiseksi.

Jooga jakautuu useampaan lajiin, joista mainittakoon bhaktijooga, karmajooga, rajajooga, antaumuksen ja palveluksen, toiminnan- ja kuninkaallinen jooga. Alalajeja ovat

kundalini-, laja-, krijaa-, tantra-, mantra-jne. joogat. Esitelmässäni keskityn lähinnä rajajoogaan, jota puhtaimmillaan edustaa Patanjalin järjestelmä ja jota voidaan myös luonnehtia ajatustenhallinnan joogaksi.

Nykyisin ei ole mahdollisuutta totaalisesti irtautua yhteiskunnasta joogan tai jotain muita päämääriä saavuttaakseen. Mutta joogan ihanteet ja päämäärät poikkeavat hyvin paljon niistä ihanteista, joita nykyiset valtajärjestelmät noudattavat. Kun nämä enemmän tai vähemmän perustuvat laillistettuun väkivaltaan, kuuluvat ne joogan kannalta tietämättömyydestä aiheutuvaan harhaiseen maailmankuvaan ja sellaisten perusteella luotuihin järjestelmiin.

Eräitä länsimaisia virhetulkintoja

Joogasta vallitsee varsinkin länsimailla monenlaisia harhakäsityksiä. Joogaa on monesti luonnehdittu mystiseksi yli-ihmisopiksi. Tämä esim. siitä syystä, että monet joogan kommentaattorit ja kirjoittajat käyttävät mainintaa: "Ihminen on tuleva jumala." Mitä jumala sitten merkinneekin? Nykyaikainen tiede on todistanut, että jo pelkästään ihmisen aivoissa on paljon potentiaalista kapasiteettia, mitä hän ei ole oppinut käyttämään. Joogassa katsotaan niinikään, että ihmisellä on potentiaalisia kykyjä ja ominaisuuksia, joista hän ei kehityksen tällä asteella tullut tietoiseksi. Tämä merkitsee sitä, että kulkiesaan joogan tietä, hän oppii käyttämään niitä ajatuksia, mielen ja hengen mahdollisuuksia, joita hänellä myötäsyntysisesti on. Edetessään joogassa ihminen ei siis tule sen enempää jumalaksi kuin muuksi mystiseksi olemuksiksi, vaan tarkoitus on kehittyä enemmän ihmiseksi, korkeimpaan potenssiin saakka. Joogan päämäärää on itsen löytäminen ja Itsen löytäminen on samalla äärimmäisen todellisuuden löytämistä.

Eräs vallitsevista harhakäsityksistä on, että joogaa harjoittaessaan ihminen luo mieleensä jonkinlaisen itsesuggestion kautta keinotekoisia rakennelmia, hankkii itselleen mystisiä kokemuksia ja tiloja, joiden kautta kuvittelee valaistuvansa. Tämä ei ole joogan mukaisista. Päinvastoin, joogan tarkoituksena on juuri heittää pois ne keinotekoiset rakennelmat, jotka johtuvat persoonallisuuden harhoista ja samaistumisesta johonkin muuhun kuin itsen. Näitä rakennelmia ihminen on kokemusten kautta kerännyt tajuntaansa.

Heittämällä pois epäolennainen ja keskittymällä olennaiseen, ytimeen, saavutetaan yhteys Itseen, jolloin myös todellisuus avautuu kokonaan uudella tavalla.

Länsimainen kulttuurimme on kohottanut suureen arvoon opitun tiedon keräämisen ja omaksumisen. Jonkun tieteenalan edustajalla saattaa olla horisontaalisessa mielessä tietoa eri aloilta, mutta oman itsensä suhteen hän saattaa olla tietämättömän lapsen asemassa. Joogan avulla tieto tarkoittaa tietoa vertikaalisessa mielessä, jossa edetään tajunnan karkeammalta tasolta hienommalle aina ytimeen asti, siihen tajunnan osaan, joka on luonnon, prakritin vaikutusten ulkopuolella. Joogan mukaan ainoastaan tämä ihmisen ydinolemus, purusha, on kykenevä todellisuuden oivaltamiseen.

Mircea Eliade sanoo kirjassaan "Yoga, Immortality and Freedom", että liikkumaton asento, tai *asana*, kuten sitä joogassa kutsutaan, ilmentää jotain muuta ihannetta kuin ihmisolemusta, koska elämään kuuluu liike olennaisena osana. Nyt kuitenkin asanalla, ruumiin liikkumattomuudella on monenlaisia tarkoituksia. Ensinnäkin katsotaan, että se varsinkin alkuvaiheessa helpottaa mielen hiljentämistä, mikä taas on välttämätöntä keskittymisen saavuttamiseksi. Joogassa edetään karkeammista elementeistä hienompiin. Näinollen hiljennetään ensin ruumis, jotta tajuttaisiin mielen liikkeet, toimintamallit ja dynamiikka. Seuraavaksi hiljennetään mieli, jotta oivallettaisiin tajunnan sisin olemus.

Joogaa on väitetty todellisuuspakoiseksi ideologiaksi. Pitää kyllä paikkansa, että joogi pyrkii ajan ja tilan rajoitusten ulkopuolelle. Tämän hän tekee siksi, että hän pystyisi näkemään ympärillään olevien ilmiöiden olemuksen. Elämä virtailee jatkuvassa liikkeessä, ottaa erilaisia muotoja, synnyttää monenlaisia tapahtumia. Ihmisen ollessa mukana näiden tapahtumien pyörteissä, hän ei pysty näkemään, mitä ne todellisuudessa ovat ja mikä on niiden suunta. Pysähtymällä, mielen ollessa lepotilassa, ihminen voi nähdä ja ymmärtää ajan dialektisen liikkeen.

Energian muuntelu oivaltaminen välineenä

Hindulaisen teorian mukaan paitsi maailma myös mieli on alituissa liikkeessä. Se muuntelee jatkuvasti itseään samaistumalla niihin kohteisiin ja muotoihin, jotka kulloinkin ovat sen kiinnostuksen kohteina. Mieli

on jatkuvaa aaltoliikettä tai värähtelyä. Havainnot, muistot, emootiot, mielikuvitus, ajatukset saavat aikaan sen liikkeen. Jooga hiljentää mielen. Sillä hetkellä, kun hiljeneminen saavutetaan, sisäinen ihminen paljastuu omassa tilassaan.

Joogan harjoittaminen on omakohtaisen todellisuuden, havaintojen ja mielen kentän rajojen laajentamista niin kauan kunnes transkendenttinen tila, kosminen tietoisuus on saavutettu. Tästä tilasta käytetään nimitystä *samadhi*, joita on useamman asteisia. Näinollen joogan harjoittajalle jooga muodostuu tilaksi, johon hän uudelleen ja uudelleen menee palaten aktiiviseen elämään uusia voimia saaneena. Samalla hän oppii koko ajan hallitsemaan paremmin ne menetöt, joilla tähän tilaan pääsee.

Samadhi on ykseyden tila, jossa katoaa kaikkalainen dualismi, erillisuus sekä aika ja kolmiulotteinen avaruudellinen tila. Samadhi-tilassa joogi pystyy muuntamaan vitaali-, seksuaali- ja praanaenergioita henkiseksi, korkeavärähteiseksi energiaksi. Praana tarkoittaa erästä vitaalienergian lajia, jonka virtailuja joogi oppii tietoisesti säätelemään mielen keskityksellä. (Neuvostoliitossa tämä kenttä on kuvattu Kirlian-metodilla ja siellä sitä nimitetään bioplasmiseksi energiaksi. Se ei kuulu mihinkään tunnettuun sähkömagneettisen energian lajiin, vaan on korkeataajuisempaa.) Lisääntyneen henkisen kapasiteetin kautta joogin keskittymis- ja tiedostamiskyky nousee, jolloin hän voi toimia tehokkaammin esimerkiksi yhteiskunnallisen osallistumisen sektorilla. Joogin toiminta samadhiin pääsemiseksi vaatii rauhaa ja hiljaisuutta sekä aikaa. Jos sitä sanontaan paoksi todellisuudesta, niin se on ainakin parempi pako kuin ne miljoonat houkuttimet, passiivisuuteen ja turtumukseen johtavat aistittydyttimet ja mentaaliseen laiskuuteen perustuvat pseudoterapiat, joihin pakenemista järjestäytynyt yhteiskunta tarjoaa. Viittaa vain erilaisiin keinotekoisien tarpeiden tyydytystottumuksiin, kulutushysteriaan ja valeturvallisuuteen, joihin valtajärjestelmät haluavat yksilöt suggeroida ja tuudittaa.

Hetkellinen samadhi ei ole kuitenkaan mikään joogan lopullinen päämäärä, vaan seuraavana tehtävänä joogilla on vakiinnuttaa tämä tila ja saada se jatkuvaksi. Tämä tarkoittaa, että kaikki toiminta, mitä hän suorittaa, tapahtuu tässä tilassa. Tästä on käytet-

ty nimitystä ”toiminnaton toiminta” ja tunnetaan varsinkin Karma-joogan yhteydessä. Joogi ei enää suorita asioita tämän tai tuon päämäärän saavuttamiseksi, vaan velvollisuudesta. Ne normaalit toiminnot, jotka häneltä aikaisemmin vaativat keskittymistä, tapahtuvat nyt enemmän tai vähemmän automaattisesti. Joogan mukainen toiminta on kuitenkin jokahetkistä tietoisuutta siitä, mitä kullakin hetkellä tekee ja miksi sen tekee. Se on valveillaolon tila jatkuvassa nykyhetkessä.

Samalla hetkellä kun joogi on vakiinnuttanut korkeimman samadhin, hän on katkaissut omat kahleensa, kausaaliketjut, jotka sitoivat hänet ehdolliseen tilaan. Kun tämä tajunnantila on kerran saavutettu, siihen on mahdollista toistuvasti palata ja tulla siitä pois. Sitä kuvataan hengen absoluuttiseksi todellisuudeksi vailla egoismia, kärsimystä, dualismeja, erottelua ja kausaliteettia. Yksilöllinen sielu, Atman, on yhtynyt ”maailman-sieluun”, Brahmaniin. Sen ominaisuudet ovat satchitanada, olemassaolo, tietoisuus, autuus.

Patanjalin jooga.

Patanjalin klassinen rajajooga käsittää kahdeksan astetta, viisi ulkoista ja kolme sisäistä joogangaa eli joogan ’jäsentä’:

Ulkoiset jäsenet:

1. *Yama*, pidättyvyys — totuudellisuus, väkivallattomuus, himottomuus aistinautunnoista pidättyminen, ahneudesta pidättyminen.
2. *Niyama*, noudattaminen — puhtaus, tyytyväisyys, itsekuri-askeesi, itsetutkistelu, mielen keskittäminen korkeimpaan Itseen.
3. *Asana*, asento. Alunperin tämä tarkoitti vakaata istuma-asentoa, joka on joogan tiloille otollinen, myöhemmin tämän laajenuksena syntyi hathajooga, jossa oli 84 asanaa.
4. *Pranayama*, praanan hallinta. Alunperin praanavirtailujen hallintaa. Hathajoogan ansiosta käsitetään nykyisin hengitystekniikaksi. Sille on perusteita sikäli, että praanaa voidaan ohjailla hengityksen avulla.
5. *Pratyahara*, aistitoiminnan pysäyttäminen t. hallinta. Tämä on tärkeää vakaan mielenkeskityksen saavuttamiseksi.

Jatkuu sivulle 15.

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Kriittisessä Korkeakoulussa järjestetään lukukausittain iltaisin ja viikonloppuisin keskustelutilaisuuksia, luento- ja alustussarjoja, symposiumeja sekä työryhmätyöskentelyä, joissa käsitellään ihmisen ja yhteiskunnan keskeisiä ongelmia.

Kaikki tilaisuudet ovat avoimia ja maksuttomia. Ne pidetään Rudolf Steiner -koululla (Lehtikuusentie 6, Helsinki 27). Arkipäivisin tilaisuudet alkavat klo 19, sunnuntaihin alkamisaika vaihtelee (ks. ohjelma).

Tilaisuuksissa pidettyjä esitelmää, alustuksia ja keskusteluja julkaistaan Katsaus-lehdessä, jonka voi tilata maksamalla vuosittalaismaksun 15 mk (6 numeroa vuodessa) ps-tilille 715 56—0.

KEVÄÄN 1974 OHJELMA

1. Energioiden inventaario: Kuinka pysyvä on energiakriisi?

Energiakriisiä on kauan ennakoitu tulevaksi. Nyt se on arkipäivän todellisuutta, tämän hetken keskeisimpiä ongelmia. Mutta mitä on energia, jonka varassa kaikki pyörii? Viiden tilaisuuden sarjassa pyritään selvittämään "energian olemusta" tavanomaista laajemmasta näkökulmasta — maailmankaikkeudessa, luonnossa ja yhteiskunnassa. Sen pohjalta tarkastellaan, mistä nykyinen energiakriisi johtuu ja mitä mahdollisuuksia meillä on tämän ongelman ratkaisemiseksi.

18. 3. *Energia ja entropia maailmankaikkeudessa.*

25. 3. *Energia elollisessa luonnossa*

16. 4. *Historian energiakriisit* (Jussi Raumolin)

23. 4. *Ydinvoima — energiaongelman ratkaisu vai vastuutonta leikkiä ihmisen ja luonnon terveydellä* (Lasse Nevanlinna, Bruno Bär, Asser Stenbäck)

28. 4. *Energiakriisi ja mahdolliset uudet energian muodot* (Martti Tuomola ja Pentti Malaska)

2. Häiriintyneet ihmissuhteet ja tervehtymisen edellytykset — symposium I ja II

Globaalisesti ihmistä tarkastellen — nyt ja jo vuosisatoja taaksepäin — levottomuus, kriisi, taistelu ja sota ovat ehkä leimallisin näkymä. Aineelliset, taloudelliset ja valtasuh-

teet lienevät aina olleet ei-rauhanomaisen ilmiön synnyttäjä ja kasvupohja. Onko talous vallan vaiko valta talouden taustavoima ja onko rauhanomaisuus häiriintyneisyyttä vaiko päinvastoin ihmissuhteissa?

Näitä ongelmia pyritään avoimesti ja syvästi jäsentämään sekä luomaan mahdollisia uusia ratkaisumalleja 10. 3. ja 7. 4. järjestettävissä symposiumeissa.

Alustajat ja keskustelijat:

Sven Krohn, Toivo A. Pihkanen, Anto Leikola, Aulis Aarnio, Lauri O. af Heurlin, Kalevi Kajava, Yrjö Keinonen, Markku Graae, Martti Tuomola ja Pentti Malaska.

3. Mihin menee koulutusyhteiskunta?

Koulut ja koulutus ovat parhaillaan merkittävässä muutostilanteessa sekä Suomessa että muualla maailmassa. Kouluuudistusten pääpaino on ollut organisaation ja teknillisen välineistön kehittämisessä. Koulutuksen sisältö ja sen merkitys oppilaan, lapsen kehitykselle on jäänyt toisarvoiseen asemaan.

Seuraavissa kolmessa tilaisuudessa pyritään selvittämään koulutuksen ja kasvatuksen ongelmia, tavoitteita sekä uudistusten suunnittelun perusteita. 31. 3. alustajana on norjalainen oikeustieteen professori Niels Christie, joka on mm. kirjoittanut kirjan "Om skolan inte fanns". Tilaisuuksiin kutsutaan keskustelijoiksi Suomen kouluhallinnosta ja sen kehittämisestä vastaavia päätöksentekijöitä sekä kasvatustieteilijöitä. Tilaisuus järjestetään yhteistyössä Kasvatuksen Liiton kanssa.

17. 3. Reijo Wilenius: *Maailmanlaajuinen kasvatustyhjiö?*

Puheenvuorot: prof. Peep Koort, os.pääll. Paavo Ruuhijärvi, toim.joht. Jaakko Itälä.

31. 3. Niels Christie (Norja): *Tukahduttaako koulutusorganisaatio kasvutapahtuman?*

Puheenvuorot: ministeri Marjatta Väänänen, FM Agneta Bruun, kouluneuvos Olavi Ketonen.

22. 4. Martti Tuomola ja tri Erkki Komulainen: *Opetustekniikan harhakuvat — Peittävätkö opetusteknilliset välijatkuu sivulle 14*

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Kevät 1974

HELMIKUU

- Ma 11. 2. FL Erkki Rutanen:
Luovuus länsimaissa psykologiassa
Toimittaja Olli Ruoho:
Jooga ja luova ajattelu
(Jooga)
- Ma 18. 2. Björn Gilberg (Ruotsi): Myrkyt ravinnossamme
— elintarvikkeiden lisäaineet. Syömmekö vär-
jättyä silmänlumetta? Mitä sisältävät tehdas-
valmisteiset lastenruokamme?
Toimittaja Olli Ruoho:
Meditaatio — tie luovaan tietoisuuteen
(Jooga)
- Ti 19. 2. Pääsihteeri Arvo Karvinen:
Vähemmistöryhmien kulttuuripalvelut
- Su 24. 2. Uuteen puolustuspolitiikkaan -symposium
klo 14 VTK I-C. Björklund: Puolustuspolitiikan pää-
määrät
Prof. Osmo Apunen: Ulkopoliittika ja puolus-
tuspoliittiset vaihtoehdot
VTM Unto Vesa: Asevarustelu ja sen vaihto-
ehdot
Mukana myös: VTK Heikki Rätty, majuri Juha
Harjula, toim.pääll. Asko Saviaho, kenraali
Yrjö Keinonen, VTK Pauli Toikka, VTL
Jaakko Blomberg ja VTL Raimo Lintonen
- Ma 25. 2. Prof. Antero Markelin (Stuttgart):
Yhdyskuntasuunnittelu ja ekologia. Luonnonta-
louden ja ihmisen talousjärjestelmän tasapaino
suunnittelun lähtökohtana.

MAALISKUU

- Ma 4. 3. Musakatit laulavat ja laulattavat
- Ti 5. 3. Upāsaka Vajrabodhi:
Buddhalainen ajattelu ja nyky-yhteiskunta
(Jooga)
- Su 10. 3. Häiriintyneet ihmissuhteet ja tervehtymisen
klo 14 edellytykset — symposium I
Keskustelijat: prof. Sven Krohn, prof. Toivo
A. Pihkanen, tri Anto Leikola, prof. Aulis Aar-
nio, prof. O. af Heurlin, kenraali Yrjö Keino-
nen, tri Kalevi Kajava, HuK Markku Graae,
DI Martti Tuomola ja prof. Pentti Malaska,
toimittaja Knud Möller
- Ma 11. 3. Itämainen jooga länsimailla: joogan rappiotila
vai tie uuteen tietoisuuteen.
(Yleisöllä mahdollisuus haastatella Suomessa
toimivien eri jooga-järjestöjen edustajia)
(Jooga)
- Ti 12. 3. Viihdepäällikkö Henrik Otto Donner:
Viihteen yhteiskunnalliset funktiot
- Su 17. 3. Prof. Reijo Wilenius:
klo 16 Maailmanlaajuinen kasvatustyhjiö
Puheenvuorot: prof. Peep Koort, os.pääll. Paa-
vo Ruuhijärvi, toim.joht. Jaakko Itälä.
(Mihin menee koulutusyhteiskunta?)
- Ma 18. 3. Energia ja entropia maailmankaikkeudessa
(Energioiden inventaario)

- Ti 19. 3. Toimittaja Jukka Kajava:
Taidekritiikin tavoitteet
- Ma 25. 3. Energia elollisessa luonnossa
(Energioiden inventaario)
- Ti 26. 3. YTK Tapio Lipponen:
Työväenkulttuurin taustaa ja nykyisyyttä
- Su 31. 3. Prof. Niels Christie (Norja):
Tukahduttaako koulutusorganisaatio kasvuta-
pahtuman?
Puheenvuorot: ministeri Marjatta Väänänen,
FM Agneta Bruun, kouluneuvos Olavi Ketö-
nen.
(Mihin menee koulutusyhteiskunta?)

HUHTIKUU

- Ma 1. 4. FM Jarl Fahler:
Jooga ja hypnoosi
(Jooga)
- Ti 2. 4. Lakit.kand. Lars Bruun:
Taiteen tekijänoikeuskysymykset
- Su 7. 4. Häiriintyneet ihmissuhteet ja tervehtymisen
klo 14 edellytykset — symposium II
- Ti 9. 4. HuK Arja Saijonmaa:
Taiteen kansainväliset yhteydet
- Ti 16. 4. VTK Jussi Raumolin:
Historian energiakriisit
(Energioiden inventaario)
- Su 21. 4. Taiteen ja tieteen yhteydet — symposium
klo 14 FK Eero Tarasti, VTK Erkki Berndtson, ohjaa-
ja Outi Louhija
- Ma 22. 4. DI Martti Tuomola ja tri Erkki Komulainen:
Opetustekniikan harhakuvat — peittävätkö ope-
tusteknilliset välineet ja menetelmät pedagogi-
sen tyhjiön?
(Mihin menee koulutusyhteiskunta?)
- Ti 23. 4. Ydinvoima — energiaongelman ratkaisu vai
vastuutonta leikkiä ihmisen ja luonnon tervey-
dellä?
DI Lasse Nevanlinna, tri Bruno Bärs, prof.
Asser Stenbäck
(Energioiden inventaario)
- Su 28. 4. Energiakriisi ja mahdolliset uudet energian
klo 18 muodot
DI Martti Tuomola ja prof. Pentti Malaska
(Energioiden inventaario)

TOUKOKUU

- Ma 6. 5. Lapsella tekniikan paulat? — Hyvä ympäristö
lapselle. Sis.arkkit. Pekka Euro, arkkit.yo. Mat-
ti Kuusela ja VTM Kyösti Skyttä
- Ti 7. 5. Tasapainotalous-symposium
- Ma 13. 5. Tri Unto Tähtinen:
Voiko rikollista rangaista ei-väkivaltaisesti

(HUOM! Maanantaisin ja tiistaisin tilaisuudet alkavat ku-
ten ennenkin klo 19, mutta sunnuntaisin alkamisaika vaihi-
telee (ks. ohjelma).

Kaikki tilaisuudet ovat avoimia ja maksuttomia.
Alustuksia julkaistaan kuusi kertaa vuodessa ilmestyvässä
Katsaus-lehdessä, jonka voi tilata maksamalla vuositilaus-
maksun 15 mk ps-tilille 715 56—0.

Kulttuurikeskus Kriittinen Korkeakoulu

Osoite: Rudolf Steiner -koulu Lehtikuusentie 6, Helsinki 27
Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 17—18.30)

neet ja menetelmät pedagogisen tyhjiön?

4. Jooga

Jooga-sarja jatkuu. Keväällä 1974 tarkastellaan luovuutta ja luovaa ajattelua joogan sekä länsimaisen tieteen valossa. Yksilötaajunan tutkimisen lisäksi laajennetaan alustus-sarjaa yhteiskunnalliselle sektorille. Nykyisen tilanteen kartoittamiseksi eri jooga-järjestöjen edustajia kootaan keskustelemaan edustamiensa ajatussuuntausten tarkoituksiperistä sekä niiden funktioista suomalaisessa kulttuurimiljöössä.

11. 2. Erkki Rutanen: *Luovuus länsimaaisessa psykologiassa*
Olli Ruoho: *Jooga ja luova ajattelu*
18. 2. Olli Ruoho: *Meditaatio — tie luovaan tietoisuuteen*
5. 3. Upāsaka Vajrabodhi: *Buddhalainen ajattelu ja nyky-yhteiskunta*
11. 3. *Itämainen jooga länsimailla: joogan rappiotila vai tie uuteen tietoisuuteen.* (Yleisöllä mahdollisuus haastatella Suomessa toimivien eri jooga-järjestöjen edustajia)
1. 4. Jarl Fahler: *Jooga ja hypnoosi*

5. Kulttuuriohjelmisto

Kevään 1974 kulttuurisektorilla pidetään alustuksia, symposiumtilaisuus ja lauluhetki. Alustuksessa vähemmistöryhmien kulttuuripalveluista käsitellään invalidien, sairaiden, vankien ja muiden vastaavien ryhmien erikoisasemaa kulttuuripalvelujen jaossa. Lisäksi kevään kuluessa alustetaan viihteen yhteiskunnallisista funktioista, taidekritiikin tavoitteista, työväenkulttuurista, taiteen tekijänoikeuskysymyksistä ja taiteen kansainvälisistä yhteyksistä. Taiteen ja tieteen yhteydet-symposiumissa käsitellään toisaalta taiteiden välisen kommunikoinnin ja toisaalta tieteiden välisyyden (poikkitieteellisyys) problematiikkaa sekä integraationäkemyksen heijastumista koulujen luovassa toiminnassa. Näiden tilaisuuksien lomassa viritetään maaliskuun 4:n päivän iltana lauluhetki Musakattien händänheilutuksen tahdissa.

19. 2. Arvo Karvinen: *Vähemmistöryhmien kulttuuripalvelut*
4. 3. *Musakatit laulavat ja laulattavat*
12. 3. Henrik Otto Donner: *Viihteen yhteiskunnalliset funktiot*

19. 3. Jukka Kajava: *Taidekritiikin tavoitteet*
26. 3. Tapio Lipponen: *Työväenkulttuurin taustaa ja nykyisyyttä*
2. 4. Lars Bruun: *Taiteen tekijänoikeuskysymykset*
9. 4. Arja Saijonmaa: *Taiteen kansainväliset yhteydet*
21. 4. *Taiteen ja tieteen yhteydet — symposium* Eero Tarasti, Erkki Berndtson ja Outi Louhija

6. Muita tilaisuuksia

18. 2. Björn Gillberg: *Myrkyt ravinnossamme — elintarvikkeiden lisäaineet. Syömmekö värjättyä silmänlumetta? Mitä sisältävät tehdasvalmisteiset lastenruokamme?*
24. 2. *Uuteen puolustuspolitiikkaan — symposium*
Ilkka-Christian Björklund: *Puolustuspolitiikan päämäärät*
Osmo Apunen: *Ulkopolitiikka ja puolustuspoliittiset vaihtoehdot*
Unto Vesa: *Asevarustelu ja sen vaihtoehdot*
Mukana mm: Heikki Rätty (Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta), Juha Harjula (puolustusministeriö), Asko Saviaho (valtiovarainministeriö), Yrjö Keinonen, Pauli Toikka, Jaakko Blomberg, Raimo Lintonen
25. 2. Antero Markelin: *Yhdyskuntasuunnittelu ja ekologia. Luonnontalouden ja ihmisen talousjärjestelmän tasapaino suunnittelun lähtökohtana.*
6. 5. *Lapsella tekniikan paulat? — Hyvä ympäristö lapselle.* Pekka Euro, Matti Kuusela, Kyösti Skyttä.
7. 5. *Tasapainotalous-symposium*
13. 5. Unto Tähtinen: *Voiko rikollista rangaista ei-väkivaltaisesti?*

7. Työryhmät

Kevään aikana toimintaansa jatkavat tasapainotalouden, ekologisen yhdyskuntasuunnittelun ja tanssitaiteen työryhmät. Uusia työryhmiä perustetaan tarpeen mukaan.

Työryhmistä tai muusta Kriittisen Korkeakoulun toiminnasta kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä KKK:n toimistoon (os. Lehtikuusentie 6, 00270 Helsinki 27, puh. 410141 maanantaisin ja tiistaisin klo 17—18.30).

Ruoho ...

Sisäiset jäsenet:

6. *Dharana*, keskittyminen.

7. *Dhyana*, meditaatio.

8. *Samadhi*, kontemplaatio, ylitajuinen tila.

Havaitsemme, että joogan tulkinnessaan Patanjali jakaa ihmisen elämän kahdeksaan alueeseen tai piiriin, joilla kaikilla alueilla täytyy vallita joogan mukainen tila, ennen kuin täydellistyminen on mahdollista.

Yama tarkoittaa aluetta, joka on yksilön ulkopuolella, mutta johon hänen ajatuksensa ja toimintansa jatkuvasti vaikuttavat. Joogan täydellisen harmonian tila vallitsee tällä kentällä, kun ihmisen elämää luonnollisesti ylläpitävät viisi pidättyvyyden lajia, eettiset periaatteet.

Niyama koskee ihmisruumiin fyysistä osaa sekä hermojärjestelmää. Ihmisen tulee elää niyaman mukaan pakottomasti ja luonnollisesti, ei väkivalloin pakottautuen.

Asana koskee ruumiin jäseniä, elimiä ja niiden suhteita toisiinsa. Jos suhteet ovat oikeat, ruumis voidaan pitää pitkiä aikoja esim. mietiskelyasennossa.

Pranayama. Tähän elämänvoiman hallintaan päästään etupäässä hengitysharjoituksilla, myös mielen keskittämällä.

Pratyahara on piiri, joka sijoittuu aistien ja niiden kohteiden välille. Tämän avulla aistit vedetään pois niiden kohteista.

Dharana, sfääri, joka sijoittuu aistien ja mielen väliin. Joogan tila tällä asteella saavutetaan, kun mieli vedetään pois aistien vaikutuspiiristä.

Dhyana, mielen ja korkeamman itsen Atman väliin sijoittuva alue. Joogan tila vallitsee silloin, kun mielen aktiviteetin puhtain tila on ylitetty ja tajunta saavuttaa absoluuttisen olennan tason.

Samadhi, joogan päätepiste, transkendenttaisen, kosmisen tietoisuuden kenttä.

Patanjalin kosmologiassa vallitsee dualistinen kuva maailmasta, purusha-prakriti, henki-aine -kaksinaisuus. Näinollen se on lähellä samkhyafilosofiaa, josta Patanjali on saanut monia ideoita omaan järjestelmäänsä. Patanjalin järjestelmä on myös jossain määrin teistinen, koska muutamassa sutrassa mainitaan Ishwara, erikoinen olemus, jumaluus, johon keskittymällä joogi voi saavuttaa vapautumisen. Mutta tämä teismi voidaan pikemminkin käsittää eräänä mahdollisuutena, koska sutrissa sanotaan myös, että vapautu-

misen voi saavuttaa monilla muilla keinoilla, ja joogi voi olla yhtä hyvin teisti kuin ateisti. Koska klassinen jooga koskee ennenkaikkea individiä ja on yksilöllinen metodi karman siteiden katkaisemiseksi, siinä on eniten keskittynyt ihmisen kokonaiskuvan rakentamiseen yksilöpsykologian kannalta. Tässä mielessä vertailu länsimaisen psykologian ihmiskuvaan olisi kiinnostava. Joogassa ihmisen alkuperä käsitetään hengen olemukseksi, joten käsitys on spiritualistinen. Ihminen on monikerroksinen — henki — mieli — ainessubstanssi.

Mielen toiminnan ymmärtämiseksi on joogassa käytetty vertausta: katselemme lammen pintaa, johon tuuli on nostanut aaltoja. Lainneiden ja pohjamudan veteen sekoittumisen vuoksi emme voi nähdä pohjaa. Tuulen tyyntyessä pinta tasoittuu ja voimme nähdä pohjan. Aallot vastaavat mielenliikkeitä, muodostelmia eli vrittejä. Mielenliikkeet estävät sen olemuksen ilmenemistä, mikä on mielen pohjalla. Patanjalin toisessa sutrassa sanotaan: ”Jooga chittavritti nirodha”, jooga on mielen muodostelmien ehkäisemistä tai hallintaa. Kun mielen muodostelmat eivät vaikuta havaitsemistapahtumaan, saavutetaan vairagya, todellisuus, jota mieli ei ole väärittänyt.

Vivekananda sanoo: ”Jokainen sielu on potentiaalinen jumaluus. Päämääränä on ilmentää tätä jumaluutta hallitsemalla sisäisen ja ulkoisen luonto. Tee tämä työskentelemällä, antautumalla, mielen hallinnan tai filosofian avulla ja ole vapaa. Tämä on koko uskonto: opit, dogmit, rituaalit, temppelit, kirjat ovat vain toisarvoisia yksityiskohtia.

Maailma on joogan mukaan yksi todellisuus, mutta heikkenävä todellisuus. Se ikäänkuin ohenee taso tasolta karkeista havaittavista objekteista hienompiin ja hienompiin. Bhagavad-Gitassa ja Upanishadeissa maailmaa verrataan puuhun, jonka juuret ovat ylhäällä taivaalla ja latva alhaalla.

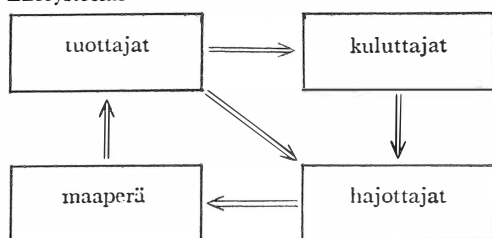
Meditaatiossa nähdään monien muotojen ja laatujen maailma karkeina ja piilevinä energiamuodostelmina ja lopuksi kosmisen mielen ilmentyminä. Subjektivisesti ottaen aistien kyvyt vedetään ja absorboidaan mieleen, mieli dynaamiseen itseän, dynaaminen itse alkuperäiseen minä-tunteeseen ja minä-tunne ilmenemättömään. Ilmenemättömän takana on luova tietoisuus. Ihminen on vapaa valitsemaan Karman siteet ja rajoittuneisuuden sekä ehdollisen olemassaolon tai vapauden ja luovan tietoisuuden. □

PEHMEÄSTÄ TEKNOLOGIASTA

Eriteltäessä ympäristöongelman syitä on kiinnitetty huomiota erityisesti väestönkasvuun, kulutuksen lisääntymiseen sekä teknologian kehittymiseen ympäristön kannalta haitalliseksi. Näihin vaikuttavat puolestaan yhteiskuntien rakenteet sekä arvot. Seuraavassa tarkastellaan ihmisen materiaalista toimintaa ja sen menetelmiä, ts. teknologiaa. Tämä voi vaikuttaa teknologian liialliselta korostamiselta, mutta tieteellistekninen kehitys on laajalti johtanut samanlaisiin ympäristön kannalta haitallisiin ilmiöihin riippumatta yhteiskuntajärjestelmästä.

Teknologian kovuuden tai pehmeuden määrää sen vaikutus luontoon, ts. sen sopeutettavuus luonnonkiertojen asettamiin rajoihin sekä sen vaikutus ekosysteemien tasapainoisuuteen ja diversiteettiin — monimuotoisuuteen. Nykyistä länsimaista teknologiaa voidaan pitää kovana, koska se ei ota huomioon luonnon kiertojen toimintamekanismeja. Seuraavassa on yksinkertaistaen verrattu aineen kiertoa eko- ja teknosysteemissä.

Ekosysteemi

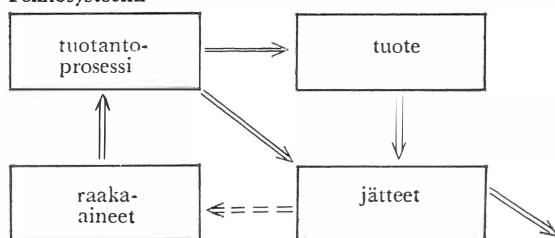

— aine kulkee eliöstä toiseen osan varastoituessa maankuoreen

— energia saadaan auringosta

— informaatioeliöiden geneettisenä materiaalina

Teknosysteemi

— aineesta vain pieni osa palautuu tuotantoon, osa joutuu jätteenä ympäristöön, tuotannon materiaaliatarve otetaan pääasiassa rajallisista raaka-ainevaroista

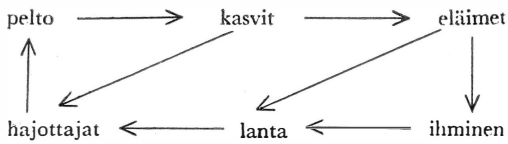
— energia saadaan pääasiassa rajallisista varastoituneista aurinkoenergian lähteistä (fossiiliset polttoaineet)

— informaatio ei sisälly kiertoon, vaan on ulkopuolista, muutettavissa olevaa

Ollakseen pehmeää so. ekologisesti tasapainoisempaa teknologian tulisi häiritä mahdollisimman vähän ekosysteemien toimintoja. Tämä edellyttää materian kierrättämistä sekä luonnonvarojen uusiutumiskyvyn säilyttämistä. Erilaisia tekniikkoja on tässä yhteydessä tarkasteltava sosioekologisena ko-

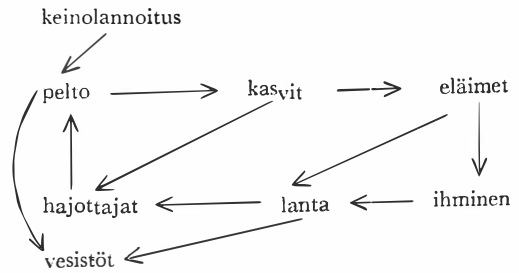
konaisuutena, so. niiden kaikkia vaikutuksia raaka-aineina, energian kuluttajina, tuotteina sekä jätteinä tarkastellen. Esimerkinluonnosta esitetään pehmeän ja kovan maatalouden vertailu ravinneteiden kierron suhteen peltoekosysteemissä.

Pehmeä maatalous

- ravinteiden määrä säilyy ennallaan kierron ja luontaisen mikrotoiminnan asiasta, luontainen poiskulkeutuminen pieni
- ympäristön ekosysteemeille aiheutetut haitat pieniä

Kova maatalous

- ravinteiden määrää säädelään keinolannoituksen avulla (laaja ympäristölle haitallinen teollisuus), maaperän luontainen mikrobiotoiminta kärsii, ravinteiden poiskulkeutuminen runsasta
- ympäristön ekosysteemeille aiheutetut haitat suuria (vesien pilaantumista)

Länsimaisen teknologian muutoksesta

Nykyinen länsimainen tuotantotekniikka häiritsee eittämättä luonnonkiertojen tasapainoisuutta ja vahingoittaa niiden jatkuvuutta. Tuotantotekniikan osuutta ympäristön pilaantumisesta on käsitellyt erityisesti amerikkalainen B. Commoner (3, 4, 5), joka näkee ympäristön pilaantumisen välittöminä syinä:

- tuotantotoiminnan ja luonnon kiertojen dynamiikan eroavuudet
- tuotantotoiminta siirtää ainetta väärin paikkoihin, jätteeksi
- tuotantotoiminnassa syntyy systeettisiä yhdisteitä, jotka vaikuttavat haitallisesti luonnonkiertoihin eivätkä hajoa niissä.

Ympäristön pilaantuminen on lisääntynyt teollisuusmaissa huomattavasti toisen maailmansodan jälkeen. Aikavälillä 1946—1968 on ympäristöön kohdistunut rasite Yhdysvalloissa kasvanut emissioina mitaten tuotantoalasta tai hyödykkeestä riippuen 200—2 000 % (esim. ympäristöön joutunut fosfori, päästö 1940—40 milj., 1970 — 300 milj. paunaa, lisäys 750 %).

Commoner (3) on tietyn tuotteen valmistamisen (vuosina 1946—68) aiheuttaman ympäristörasitteen analysoimiseksi johtanut kaavan:

$$I = B \times C \times D$$

jossa ympäristöön kohdistunutta rasitetta (I) on mitattu yksittäisinä saastukkeina (esim. fosfori), B = väestön kasvu, C = tuotan-

non kasvu henkeä kohti ja D = tuotantotekniikan muuttuminen (= saastuke/tuote). Empiirisen tutkimuksen tuloksena oli että tuotantotekniikan muuttumisella on selvästi ollut suurin vaikutus ympäristöön kuormituksen lisääjänä.

Eri tarvikkeiden ja palvelusten tuotantoa tarkasteltaessa eri hyödykeryhmissä havaittiin varsin erilaista kasvua

1. Fyysisiin perustarpeisiin liittyvien hyödykkeiden tuotannon lisäys on ollut yleensä väestön kasvun suuruinen: ravinnon, tekstiilien ja vaatteiden, teräksen, kuparin ja muiden perusmetallien kokonaistuotanto jne.

2. Useiden hyödykkeiden tuotanto on vähentynyt absoluuttisesti tai suhteessa väestönkasvuun: henkilö- ja tavarakuljetukset rautateillä, viljelty maa-ala, monet luonnontuotteet: puuvilla, villa, saippua.

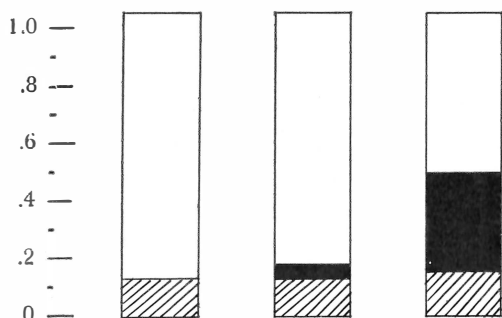
3. Hyödykkeet, joiden tuotanto on lisääntynyt huomattavasti väestön kasvua enemmän, voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

3.1. Ryhmän 2. hyödykkeitä korvaavat tuotteet tai toiminnot: keino- vs. luonnonkuidut, muovi- vs. paperi- ja puutuotteet, detergentit vs. saippua, alumiini vs. teräs, keinolannoitteet vs. karjanlanta, maantiekuljetukset vs. rautatiekuljetukset.

3.2. Ryhmän 3.1. hyödykkeiden tuotantoon tarvittavat raaka-aineet: monet erikoismetallit, kemikaalit ja ennen muuta energia.

3.3. Täysin uudet hyödykkeet, esim. elektroniikka. Näitä on itse asiassa erittäin vähän.

Teollisuusmaiden taloudellisella kasvulla on siis ollut yllättävän pieni vaikutus yksityisten perushyödykkeiden ja -palvelujen määrään, mutta sitä suurempi muutos on tapahtunut näiden hyödykkeiden laadussa ja niiden valmistuksessa. Halpaan energiaan ja raaka-ainevarojen tuhlaukseen nojautuen on siirrytty ekologisesti katsoen erittäin ekstensiviseen tuotantoon pyrittäessä tuottavuuden kasvuun ja taloudelliseen voittoon perustarpeiden tyydytykseen juuri lisääntymättä.

1. Synteettisintä pesuaineita peräisin oleva fosfori
2. Lannoitteista peräisin oleva typpi
3. Pakokaasujen typpioksidit

Teknologian koveneminen ilmenee myös eri toimintoihin käytetyistä energiamääristä. Liikenteessä on raskaiden kuljetusten kohdalla siirrytty huomattavassa määrin raidekuljetuksista maantiekuljetuksiin, vaikka jälkimmäinen vaatii kuljetettua painoyksikköä kohden noin kuusi kertaa enemmän energiaa. Henkilöliikenteessä on tapahtunut samanlaista hyötysuhteen alenemista siirryttäessä yhä enemmän henkilöauto- ja lentoliikenteeseen.

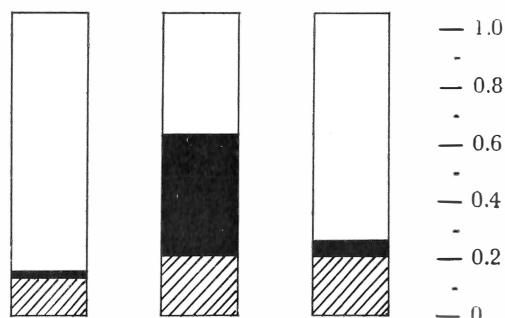
Vaihtoehtoisista teknologioista

Kovan länsimaisen teknologian vastineiksi on viime aikoina pyritty kehittämään teknologioita, jotka eivät samassa määrin aiheuta ympäristövaikutuksia. Niitä on kutsuttu yleisnimellä vaihtoehtoiset teknologiat (alternative technologies).

Vaihtoehtoiset teknologiat voidaan Winterrin mukaan jakaa kolmeen ryhmään (8):

- a. *ympäristöystävällinen teknologia* (environment-beneficient technology) pyrkii nykyistä tuotantotekniikkaa kehittämällä poistamaan tai ehkäisemään jätteiden syntymä sekä kierrättämään raaka-aineita. Hyvänä esimerkkinä ovat erilaisten puhdistus- tai kierrätyslaitteistojen valmistus.

Ympäristöhaittojen pääosa aiheutuu uusien tekniikkojen käyttöönotosta. Nämä teknologiat ovat korvanneet aikaisemmat niitä huomattavasti pehmeämmät, so. ekologisemmat tuotantotavat. Taloudellisen kehityksen sisältö on ollut suurin välitön syy ympäristökriisiin. Seuraavassa tarkastellaan väestön kasvun ■, kulutuksen kasvun ■ ja teknologian muutoksen □ suhteellisia osuuksia eräiden ympäristöön joutuneiden emissioiden kohdalla (3):

4. Olutpullot (siirtyminen kertakäyttöpulloihin)
5. Tetraetyyliylilyijy
6. Synteettiset hyönteismyrkyt ja torjunta-aineet

- b. *korvaava teknologia* (alternate technology) pyrkii korvaamaan käytössä olevia ympäristölle haitallisia teknologioita ja vaihtaa tällöin ympäristöhaittojen välittömiin syihin. Ympäristöystävälliset futurologiat yleensä käsittelevät korvaavan teknologian ratkaisuja, esim. uudet massakuljetusvälineet.

- b. *pehmeät teknologiat* (soft t. intermediate technologies) käsittävät jokaisen fyysisen tai sosiaalisen teknologian, joka ei vahingoita ihmistä, ainetta tai ympäristöä. Tuotanto on ekologisia prosesseja mahdollisimman vähän häiritsevää, mieluiten niitä tukevaa.

Vaihtoehtoisista teknologioista on teollisuusmaissa päähuomio kiinnitetty ympäristöystävälliseen teknologian sekä jonkin verran myös korvaavan teknologian kehittämiseen. Ympäristöystävällinen teknologia ei kuitenkaan aiheuta oleellisia muutoksia raaka-aineiden tai energian kulutuksessa, joten jatkuvasti laajentuvana se ei tarjonne vaihtoehtoa ympäristöä pilaaville teknologioille. Ympäristöystävällisen teknologian kehittäminen vaatii lisäksi pääomia ja teknistä ammattitaitoa, eikä se aiheuta muutosvaatimuksia kansainvälisen kaupan rakenteisiin.

Korvaavien teknologioiden käyttöön liittyy teollisuusmaissa huomattavia arvostusvaikeuksia, ajateltakoon yksityisautoon liittyviä status-aspekteja siitä huolimatta, että yleisesti todetaan sen epätaloudellisuus henkilökuljetuksissa. Teollisuusmaissa onkin siirtyminen korvaavaan teknologiaan varsin vaikea, sen sijaan kehitysmaat voivat siirtyä siihen helpommin, mikäli korvaavat ratkaisut eivät edellytä korkeita pääomia.

Pehmeän teknologian periaatteita

Energiahuollon ratkaisut pyritään löytämään auringon energian, veden, tuulen ja yleensäkin liike-energian hyväksikäyttömahdollisuuksia lisäämällä. Tämä mahdollistaisi suunnattomien haitattomien uusiutuvien energialähteiden käytön, (energiakysymyksistä tarkemmin 7.).

Tuotannossa pehmeä teknologia nojaa maatalouteen, joka on bioekologisten maanviljelysmenetelmien mukaista. Tarkoituksen mukaisimmat tekniikat määräytyvät paikallisista olosuhteista ja käytettävissä olevasta tekniikan tasosta, esim. teollinen mikrobienvalmistus, elektroniikan käyttö.

Pehmeä teknologia ei ole niinkään joukko erilaisia tekniikkoja, vaan tuotantotoiminnassa läpikäyvä periaate, jonka mukaan teknologian tulisi sopeutua luonnon kiertoihin ja sen itse tulisi kierrättää raaka-aineensa sekä jätteensä ja käyttää pääasiassa uusiintuvia raaka-aineita ja energiavaroja. Kaiken tuotannon tulisi perustua paikallisiin edellytyksiin.

Pehmeän teknologian ja sitä toteuttavan yhteiskuntapolitiikan ominaisuuksia on käsitelty mm. R. Clarke (1, 2, 8). Seuraavassa verrataan, Clarkea mukaan, eräitä kovaa ja pehmeää teknologiaa toteuttavan yhdyskunnan ominaisuuksia:

kovaa teknologian yhdyskunta	pehmeän teknologian yhdyskunta
1. ekologisesti järjestön	ekologisesti mielekäs
2. käyttää paljon energiaa	käyttää vähän energiaa
4. raaka-aineen kertakäyttö	raaka-aineen palauttava käyttö
9. pääpaino kaupunkiasutuksessa	pääpaino kyläasutuksessa
13. kauppa maailmanlaajuisia	kauppa paikallista vaihdantaa
14. paikallisille kulttuureille tuhoisa	paikalliskulttuureja suosiva

17. liiketaloudellinen voitto ja sota säätelevät innovaatioita	tarve säätelee innovaatiota
18. kasvuhakuinen talous	tasapainotalous
19. pääomavaltainen	työvoimavaltainen
21. sentralistinen	desentralistinen
26. maataloudessa monokulttuurit	maataloudessa diversiteetti
27. määrä ennen laatua	laatu ennen määrää
30. pienet yhteisöt täysin toisistaan riippuvia	pienet yhteisöt omavaraista
31. tiede ja tekniikka erillään muusta kulttuurista	tiede ja tekniikka integroitua muuhun kulttuuriin
32. tiedettä ja tekniikka harjoittavat erikoistuneet eliitit	tiedettä ja tekniikkaa harjoittavat kaikki
34. korkea työttömyys	käsitettä ei tunneta

Edelläolevat pehmeän teknologian yhteiskunnan ominaisuudet on esitetty utopioina, jotka ilmaisevat tavoitteita.

Clarke on perustanut Walesiin kommunipohjalla toimivan koetilan, jonka tarkoituksena on testata käytännössä vaihtoehtoisen ja omavaraisen tuotanto- ja toimintayksikön toimivuutta. Kokeilussa pyritään yhdistämään teoria ja käytäntö. Koetilan toiminnan pitää olla teknisesti yksinkertaista ja pieniä pääomia vaativaa, jotta mahdollisimman monet voisivat siirtyä vastaaviin yksikköihin.

Kokeilussa pyritään ensivaiheessa omavaraisuuteen ravinnon, energian ja veden suhteen. Ravinto-omavaraisuus saavutetaan pienten alojen intensiivisellä bioekologisella viljelyllä. Tällöin käytetään sekä vuoro- että sekaviljelyä. Energiahuolto tyydytetään tuuligeneraattorien, auringonlämmön ja puulämmityksen avulla sekä eristystä parantamalla. Käyttövesi kerätään sateenkerääjillä, jätevedet käytetään kompostointiin ja lannoitukseen. Yhdyskunnan omavaraisuutta pyritään myöhemmin lisäämään vaatteiden ja rakennusmateriaalien osalta. Täydelliseen omavaraisuuteen ei kokeilussa pyritä, koska se ei pienyhteisön kannalta ole tarkoituksenmukaista. (Kokeilusta tarkemmin 2 ja 7.)

Kiinan yhteiskuntapolitiikka eräänä pehmeän teknologian mallina

Kiinan kansantasavallan 1960-luvulla harjoittamaa yhteis- ja yhdyskuntapolitiikkaa voidaan tarkastella eräänä kehitysmallina so-

veltuvana pehmeän teknologian yhteiskunnan mallina. Ainakin toistaiseksi Kiina on pystynyt yhdistämään suuren asukasluvun sekä ilman laajoja ympäristövaurioita tapahtuneen taloustoiminnan kehittämisen.¹ Seuraava esitys perustuu pääosin Isaksson & aliin esitykseen ”Miljövård i Kina.”

Kiinan talouden kehittäminen v. 1949 vallankumouksen jälkeen tapahtui paljolti länsimaisen teknologian periaatteita noudattaen: kehitettiin raskasta teollisuutta, luotiin suuria teollisuuslaitoksia, tuotannossa otettiin huomioon kannattavuusnäkökohdat, liikenneverkkoa kehitettiin teollisuuden tarpeita silmälläpitäen jne. Myöhemmin Kiinan ja Neuvostoliiton välien kiristytessä kiinalaiset alkoivat jo sotilaallista turvallisuussyistä: kehittää talouselämänsä yhä enemmän mahdollisimman suuren kansallisen ja alueellisen omavaraisuuden pohjalta.

Hallituksen virallisen kannan mukaisesti ympäristönsuojelu ei Kiinassa ole erillinen yhteiskuntapolitiikan sektori, vaan ympäristökysymykset tulee ottaa huomioon kaikessa yhteiskunnan toiminnassa. Tämä tapahtuu mm. pyrkimällä alueelliseen omavaraisuuteen. Kaikessa tuotantotoiminnassa on keskeisenä periaatteena ”monipuolinen käyttö ja uudelleenkäyttö”. Tämä tarkoittaa sitä, ettei minäkään tarvitse tuotannossa erikoistua yksinomaan tähän tuotteeseen, vaan päätuotteen valmistuksen ohella tulee kaikki jätteet ja sivutuotteet käyttää hyödyksi mahdollisimman tarkoin, so. uusien prosessien raaka-aineina. Näin säästetään raaka-aineita ja estetään ympäristön pilaantumista.

Kiinassa pyritään työssä teorian ja käytännön yhdistämiseen, mm. yritysdemokratiaa laajentamalla. Erilaisten massakampanjojen avulla on pyritty aktivoimaan väestön omaa aloitteellisuutta. Shanghaissa tehtiin erään massakampanjan aikana yli 200 jätteen hyöväksikäyttöä koskevaa ehdotusta, joista on sittemmin toteutettu 90.

Yhdyskuntapolitiikka ja maankäyttö ovat monissa suhteissa pehmeän teknologian mu-

kaisia. Yhdyskuntapolitiikan kannalta ovat ratkaisevia teollisuuden sijoitus ja liikennejärjestelyt. Kiinassa teollisuus nähdään pääasiassa maatalouden tukielinkeinona, joten sitä on pyritty mahdollisuuksien mukaan sijoittamaan kansankommuuneihin. Valtaosa teollisuuslaitoksista on pieniä. Edelleen pyritään välttämään teollisuustyöläisten ja maanviljelijöiden vastakkainasettamista.

Kiinan pääelinkeino on maatalous, josta saa elantonsa yli 80 % väestöstä. On luonnollista, että teollisuutta tällöin pyritään kehittämään nimenomaan suhteessa siihen — teollisuus käyttää raaka-ainekseen maatalouden jätteitä sekä pyrkii johtamaan ravinnerikkaat puhdistetut jätevetensä pelloille ym. Työvoimavaltainen maatalous mahdollistaa ekologisesti terveet ja sadoiltaan tyydyttävät viljelymenetelmät. Maanviljelyksessä käytetään mm. vuoroviljelyä: vehnä — maissi — riisi; puuvilla — maissi — vehnä — kaali sekä sekaviljelyä, jolloin vierekkäisillä saroilla on eri viljelykasveja, esim. vehnää ja puuvillaa. Nämä viljelytavat lisäävät agroekosysteemien monimuotoisuutta, mistä syystä kemiallisten hyönteismyrkköjen tarve on alhaisempi.

Kiinassa eri alueiden tulee olla mahdollisimman omavaraisia. Omavaraisuuteen pyritään ravinnon lisäksi myös perusteollisuudessa: rauta-, sementti-, lannoite-, voima- ja konepajateollisuudessa. Perusteollisuus on tällöin sijoitettu lähelle raaka-aineita sekä työvoimaa, jolloin on voitu välttää tarpeeton liikennettä.

Yhdyskuntien sisäinen henkilöliikenne on pääosaltaan kevyttä liikennettä, yhdyskuntien välinen puolestaan kollektiiviliikennettä. Tavarankuljetuksissa pyritään kehittämään ennen muuta vesi- ja raideliikennettä, jolloin säästetään huomattavasti energiaa ja maata.

Yhdyskunnissa työpaikat, asunnot sekä puistot sijoitetaan lähekkäin. Tämä vähentää huomattavasti liikennetarvetta ja rikastuttaa sosiaalista ympäristöä. Järjestely lisää tietenkin työntekijöiden kiinnostusta työpaikkansa ja sen ympäristön hoitoon ja suojeluun.

Yhteenveto

Sekä ympäristöystävällinen että korvaava teknologia eivät oleellisesti vähennä raaka-aineiden tai energian kulutusta, joten ne eivät tarjoa riittäviä vaihtoehtoja länsimaisel-

¹ Selvennykseksi todettakoon, että Kiinassa on historiallisena aikana tapahtunut suuria ympäristökatastrofeja: laajojen metsänhakkuiden (275 milj. ha) seurauksena on syntynyt pahoja tulvia ja vaikeaa maaeroosiota. Monet nälänhädät, sisäiset levottomuudet ym. ovat olleet seurausta näistä ekokatastrofeista.

Unto Tähtinen

Voiko rikollista rangaista ei-väkivaltaisesti?

Sovinnaisen ajattelutavan mukaisesti meille välittömästi mieleen tarjoutuva ajatus on, että rikollista on rangaistava pahalla. Thomas Hobbes esimerkiksi määritteli rangaistuksen julkisen vallan lainrikkajalle määräämäksi pahaksi, jonka tarkoituksena on saattaa kansalaiset tottelevaiseksi. Toiset ajattelevat että rangaistuksen pitää olla »ankara», toiset taas arvelevat humanisesti että rangaistus voi olla luonteeltaan »lievempi», kuin se tosiasiassa on. Yhteistä näille molemmille on se, että rangaistus on luonteeltaan jokin paha, erona on vain aste-ero. »Lievempi» rangaistus merkitsee tällöin sitä, että rangaistus on luonteeltaan paha, joskin vähemmän paha kuin ankara rangaistus. Kyseinen paha tajutaan oleellisesti hedoniseksi pahaksi, kärsimykseksi.

Toivonen ...

le kovalle teknologialle. Kummatkin vaativat lisäksi huomattavaa teknistä asiantuntemusta sekä pääomaa. Täten niiden laajamittainen käyttöönotto on esim. kehitysmaissa useimmiten mahdotonta. Kehitysmaissa kovan teknologian käyttö on jo johtanut moniin vaurioihin sekä niiden luonnon että kulttuurin kannalta (monet patoratkaisut, monokulttuurimaatalous, vihreän vallankumouksen vaikutukset sosiaalisiin oloihin jne.)

Kiina on yhteiskuntapolitiikassaan pyrkinyt desentralisaatioon, omavaraisuuteen ja työvoimavaltaisuuteen. On ilmeistä, että vastaavat pehmeän teknologian mukaiset tuotantomenetelmät ja yhdyskuntasuunnittelun ratkaisut ovat reaalisiin vaihtoehtoihin kehitysmailla niiden kehittäessä talouttaan. Niille pehmeän teknologian työvoimavaltaiset ja halvat tekniikat soveltuvat hyvin. Tärkeintä on kehittää tuotantotoimintaa paikallisista olosuhteista ja paikallisen väestön edellytyksistä lähtien.

Teollistuneiden maiden talouselämä voinee lyhyellä tähtämellä siirtyä ainoastaan ympäristöstävälliseen teknologiaan. Pitkällä tähtämellä niiden sen sijaan on siirryttävä mahdollisuuksien mukaan korvaavaan teknologiaan sekä pehmeän teknologian mukaisiin ratkaisuihin, mikäli ne eivät sitten ole-

Ikivanhan intialaisen (esiarjalaisen) *ahimsan*, ei-väkivallan normi on ristiriidassa edellä luonnehditun ajatustottumuksen kanssa Jooga-koulukunnan mukaan ei-väkivalta merkitsee sitä, ettei aiheuta kärsimystä edes ajatuksissaan, saati sitten sanojen tai tekojen avulla, ainoallekaan elävälle olenolle. On syytä todeta kyseisen moraaliperiaatteen universaalinen luonne: teko joka sisältää pahaa yhdellekin elävälle olenolle, vaikka muu yhteiskunta sen kautta hyötyisi, sisältää väkivaltaa. Sellainen teko ei ole moraalisesti puhdas, »valkoinen» teko, vaan »musta-valkoinen», sekoittunut hyvä.

Sovinnaisen ajattelutavan mukaisesti on ei-väkivallan sovellutukselle rajansa, se ei viime kädessä sovellu esimerkiksi rauhan ylläpitämiseen tai rikollisuuden torjuntaan. Paha, ajatellaan, on torjuttava tai pidettävä kurissa toisen pahan avulla, väkivalta toisen valvotuissa puitteissa tapahtuvan väkivallan avulla. Vaikkakin yhteiskunta yleisenä sääntönä torjuu väkivallan käytön, tehdään kasuistisesti poikkeus silloin, kun yhteiskunnan etu siitä lisääntyy.

ta voivansa vapautua ympäristön kiertojen sekä raaka-aine- ja energiavarastojen asettamista rajoista. Mikäli kansainvälisessä kaupassa siirrytään teollisuus- ja kehitysmaiden välillä tasavertaisuuteen, mistä viime aikoina on alkanut esiintyä oireita, on nämä ratkaisut tehtävä hyvin pian. □

Kirjallisuutta:

1. Clarke, J. & R. 1972: The Biotechnic Research Community. — *Futures* 4 (2): 168—173.
2. Clarke, R. 1973: Technology for an alternative society. — *New Scientist* 57 (828): 66—68
3. Commoner, B. 1971: The origins of environmental crisis. — Stockholm 1971. Moniste
4. Commoner, B. 1971: Ympyrä sulkeutuu. — Jyväskylä 1972
5. Ehrlich, P. R., Holdren, J. P. & Commoner, B. 1972: Review: The Closing Circle. — *Environment* 14 (3): 23—52
6. Isaksson, G. & Hedin, U.-K. & Nittve, B. & Gustavsson, N. & Ungell, L. G. 1972: Miljövärd i Kina. — *Svensk-kinesiske vänskapsförbundets skriftserie* 2/1972. Göteborg
7. Undercurrents in Science and Technology, *Energy Special*. No. 2, May 1972. 34
8. Winter, E. F. 1972: Alternative technologies. — Warsaw 1972. Moniste.

En tässä yhteydessä aseta kyseenalaiseksi lakien pätevyyttä enkä niiden noudattamisen välttämättömyyttä. Lähden siitä että jokaisen kansalaisen on siten käytäydyttävä, ettei riko lakia. Emme ilmeisesti myöskään voi estää joitakin kansalaisia rikkomasta lakia. Kysymys on tällöin se miten lainrikkojaan on suhtauduttava. Rangaistus, sanan yleisessä merkityksessä, on se tapa, jolla yhteiskunta kohtelee lainrikkojaa.

Kysyessämme mikä on eettisesti oikea tapa kohdella lainrikkojaa, toisin sanoen, miten häntä pitää kohdella, joudumme tekemisiin rangaistusteorioitten kanssa. »Rangaistus» ei ole lopullinen, analysoimaton käsite, vaan tarkasteltuna koostuu useista teorioista. Tärkeimpiä rangaistusteorioita on neljä: 1) hyvitys- tai kostoteoria, 2) pelotusteoria, 3) reformiteoria ja 4) estoteoria.

Ensiksi mainittu kostoteoria yleisesti sanoen merkitsee, että pahantekijän pitää kärsiä sopiva tai vastaava määrä pahaa hyvittäen tehty teko kärsimyksellä. Rangaistus on tällöin itsetarkoitus, ei väline mihinkään muuhun hyvään kuten rikoksentekijän luonteen paranemiseen tai yhteiskunnan etuun. Kostoteoria ei huomioi tulevaisuutta eikä siis rangaistuksen seurausvaikutuksia, sen kanalta on yhdentekevää ovatko ne hyviä tai pahoja. Se kiinnittää huomion vain menneisyydessä tapahtuneen rikoksen sovittamiseen vastaavalla määrällä kärsimystä. Useat tunnetut filosofit, kuten Kant ja Hegel ovat hyväksyneet kostoteorian.

Toinen, edellisestä poikkeava, on pelotusteoria. Sen mukaan rangaistuksen tehtävänä on pelkoa herättämällä estää kansalaisia rikkomasta lakia. Pelko ilmeisesti on pahan tai kärsimyksen pelkoa. Tämä teoria tähtää yhteiskunnan hyötyyn ja on, tarkasti ottaen, yhdentekevää onko tuomittu todella syyllistynyt tekoon, josta hänet tuomitaan. Riittää kun kyllin monet luulevat hänen syyllistyneen kyseiseen tekoon ja kun sen luulon kautta rangaistuksen herättämä pelko on riittävän tehokas motiivina. Rangaistus on oikeutettu silloin, kun sen vaikutus tulevaisuudessa on riittävän hyödyllinen yhteiskunnalle. Teoria on selvästi utilitaarinen ja Bentham oli yksi sen puolustajista.

Kolmas rangaistusteoria on reformiteoria. Sen mukaan rangaistus on eettisesti oikeutettu silloin, kun se parantaa rikoksentekijän käyttäytymistä tulevaisuudessa. Se yksilöi rangaistuksen vaikutuksen rikoksentekijään itseensä. Primaarisesti ei yhteiskunnan etua huomioida, joskin on lisättävä, että onnistunut reformi muuttaa rangaistun yhteiskuntakelpoiseksi ja on siten seurauksiltaan edullinen myös yhteiskunnalle.

Neljäs teoria on estoteoria. Sen mukaan on oikein estää rikoksentekijää, joka ei ole muuttanut rikollista käyttäytymistään tai on parantumaton, tekemästä uutta rikosta tulevaisuudessa. Voitaneen otaksua, että osa rikoksenuusijoista on parantumattomia. Tällöin ei heihin nähden voida soveltaa reformiteoriaa.

Jaan edellämainitut neljä teoriaa kahteen ryhmään. Kosto- ja pelotusteoriat sisällyttävät jo määritelmäänsä kärsimyksen aiheuttamisen, joten ne ovat väkivaltaisia rangaistusteorioita. Reformi- ja estoteoriat eivät sisällytä määritelmiinsä kärsimyksen aiheuttamista, vaan kärsimys, sikäli kuin sitä ilmenee rangaistusta toimeenpantaessa, on satunnaista ja muista seikoista johtuvaa. Viimeksimainituissa teorioissa ei kärsimyksen aiheuttaminen ole oleellinen eikä välttämätön osa rangaistuksen määritelmää.

Voidaan tietysti huomauttaa että rangaistuksen, myös reformirangaistuksen oikeutuksena on tehty rikollinen teko ja että kostoajatus tässä mielessä sisältyy rangaistukseen. Viimeksimainitussa tapauksessa ei rangaistus, eli se tapa jolla yhteiskunta kohtelee lainrikkojaa, saa kuitenkaan oleellista sisältöä kostoteoriasta. Sisällön rangaistukselle antavat vain reformi- ja estoteoriat, joskin tuomion langettaminen antaa yhteiskunnalle tilaisuuden rankaisemiseen.

Olen edellä luonnehtinut ei-väkivaltaisen rangaistusteorian pääpiirteet. Yhteiskunnan tulee kohdella rikoksentekijää mahdollisuuksiensa mukaan parantavasti ja kehittää edelleen ammattikasvatuksellisia, lääkinnöllisiä, psykologisia ja sosiaalisia keinoja lainrikkojan käytöksen kirjaamiseksi niin avo- kuin (tarpeellisissa tapauksissa) laitoshoidosakin. On syytä korostaa että väkivaltaisen rankaiseminen on ristiriidassa tämän tehtävän kanssa. Kärsimyksen aiheuttaminen on teoreettisesti ja käytännössäkin yhteensopimaton reformin kanssa.

On hämmästyttävää miten yleisesti kaikki moraali- ja oikeusfilosofit, jotka ovat jotain kirjoittaneet rangaistuksen eettisestä oikeutuksesta, vaativat väkivaltaa. Sen sijaan jotkut »arvovapaat» sosiaalipoliitikot ja kriminaalisosiologit ovat selemmin nähneet vallitsevan väkivaltaisen rangaistusjärjestelmän haitat ja ehdottaneet osittaisia parannuksia. Rikollisuushan jatkuvasti kasvaa useissa maissa eikä vallitseva rangaistusjärjestelmä pysty parantamaan tilannetta. Matilda Wrede antaa meille esimerkin siitä miten rikoksentekijöihin voidaan vaikuttaa sielunvoimalla, jos annetaan tilaisuus henkilöille joilla on siihen kykyä ja voimaa. Mutta sitä ei yhteiskunta pidä sallittavana. □

Kasvatuksen liitto

Kevään aikana Kriittinen Korkeakoulu järjestää kolmen tilaisuuden sarjan teemasta »Mihin menee koulutusyhteiskunta?». Sarja järjestetään yhteistyössä Kasvatuksen liiton kanssa. Kasvatuksen liitto perustettiin syksyllä 1973 ja sen johtokuntaan kuuluvat Kyösti Skyttä, Agneta Bruun, Antti-Veikko Perheentupa, Reijo Wilenius ja Seppo Tiinen. Oheisena on liiton sihteerin, Martti Tuomolan kirjoitus, jossa hän selvittelee liiton perustamisen syitä ja toiminnan tavoitteita.

Syksyllä 1973 aloitti toimintansa *Kasvatuksen liitto* — *Förbundet för forstan*. Liitto katsoo, että nykyisessä koululaitoksen muotoutumisen vaiheessa tarvitaan kansalaisjärjestö, joka pyrkii turvaamaan ja edistämään kasvatuksen alalla välttämättömiä lähidemokraattista käytäntöä, »kansalaisten omaehtoista ja luovaa osallistumista koulu- ja kasvatusjärjestelmän kehittämiseen», kuten päämäärä yhdistyksen säännöissä ilmaistaan.

Koululaitoksen ja kasvatuksen laatu ja suuntaus on yksilöllisen ja yhteiskunnallisen kehityksen eräs keskeinen vaikuttaja. Valtakunnallinen peruskoulu-uudistus asettaa koulutuksemme nyky-yhteiskunnan edellyttämälle tasolle sikäli, että se tarjoaa oppivelvollisuusikäisille samanveroiset koulutusmahdollisuudet. Kohdistuessaan kaikkiin kansalaisiin uusi koulumuoto samalla asettaa kasvatus-toimelle huomattavat vaatimukset.

Koulunuudistus näyttää nykyvaiheessaan helposti menevän ahtaasti ohjelmoidun virkajohtoisuuden suuntaan. Tämän välttämiseksi Kasvatuksen liitto pyrkii aktivoimaan opettajia, vanhempia ja yleensä kansalaisia, jotka tuntevat koulunuudistuksen kantavuuden, osallistumaan sellaiseen koululaitoksen muodostamiseen, jossa omaehtoinen kasvatus toiminta ja kansalaisten osallistuminen kasvatuksen kehittämiseen on turvattu ja arvostettu.

Virkavaltainen ja kansanvaltainen koulutusyhteiskunta

Valtakunnallinen koulunuudistus on muodostumassa koneistoksi, jonka pohjatasolla opettajat toimivat pelkkinä toteuttavina virkamiehinä. Vanhemmat on suljettu lähes kokonaan järjestelmän ulkopuolelle.

Koulunuudistuksen nykyinen vinosuuntaus liittyy virkajärjestelmän yksipuoliseen soveltamiseen. Tällä järjestelmällä on oikeutettu ja välttämätön tehtävänsä huolehtia siitä, että jokaisen kansalaisen oikeus ja velvollisuus peruskoulutukseen toteutuu. Varsinaisen kasvatus-toimen toteuttamiseksi koulutusjärjestelmään on tämän rinnalle rakennettava toinen suunta: välittömästi kansanvaltainen suunta alhaalta ylös.

Koulunuudistuksen varsinaisen toteuttaja on opettaja luokassaan. Kuten yleisesti tiedetään, opettajan työn onnistuminen on mitä suurimmassa määrin riippuvainen henkilökohtaisesta panoksesta. Itsenäisen toiminnan mahdollisuudesta ja ihmillisestä kosketuksesta oppilaisiin ja vanhempiin. On syytä turvata opettajan omaehtoinen työ eikä sitä pidä tukahduttaa.

Opettajille, jotka haluavat toteuttaa omaehtoisia virikkeitä, on siihen valvonnan puitteissa järjestettävä täysi mahdollisuus. Vanhempien ja opettajien yhteenliittymä omaehtoisen pedagogiikan kehittämiseksi on suosittava ja valmistettava näin syntyvälle pedagogiselle työlle edellytykset. Koulutoimen tulee saada myös kehittyä joustavammin kansalaisten alueellisten ja paikallisten vaatimusten mukaan.

Kansanvaltaa on epäilemättä se, että eduskunta säätää koulujärjestelmän yleiset puitteet. Mutta kansanvallan toinen puoli on siinä, että kansalaiset omaehtoisella toiminnalla täyttävät nämä puitteet.

Koulunuudistuksen edellytykset

Peruskoulun jatkuva kehitys pyritään rakentamaan laajan kokeilutoiminnan varaan. Oikein käytettynä ja käsitettynä kokeilutoiminta voi todella virikkeiden antajana vaikuttaa yleiseen koululaitokseen kehittävästi. Kokonaisuudelle hyödyksi se voi kuitenkin olla vain sikäli, kuin sen rajoitukset tunnetaan ja tunnustetaan.

On tärkeätä oivaltaa, että kasvatuksen jatkuvan kehityksen turvaaminen pelkästään virkajohtoisen kokeilutoiminnan avulla on vaarallinen harha, jos sen varjolla jätetään huomattaen todelliset kehitysedellytykset. Nämä ovat ennen muuta luovan, omaehtoisen kasvatus työn edellytyksiä.

Uutta luova kasvatus työ tapahtuu vain opettajien, oppilaiden ja vanhempien yhteistyönä, jolle virkakoneisto on velvollinen luomaan suotuisat puitteet.

Tämän luovan työn osuudesta riippuu viime kädessä koko koululaitoksen kehitys. Kun opettaja asetetaan vain yhä tarkempia määräyksiä toteuttavan virkamiehen asemaan ja kun vanhemmat suljetaan kokonaan koulujärjestelmän ulkopuolelle, kasvatuksen oleelliset edellytykset tosiasiaa tukahdutetaan.

Vain edistämällä sitä työnhaltua ja kiinnostusta, minkä kasvatusvirikkeiden omaehtoinen toteuttaminen herättää, voidaan turvata koululaitoksemme jatkuva kehitys ja sen yleisen tason nousu.

Koulunuudistuksen osittain vinoutuneessa, mutta suuria mahdollisuuksia sisältävässä tilanteessa Kasvatuksen liitto vetoaa kaikkiin kansalaisiin: koulu on koko kansan asia, koulukasvatukseen on jokainen vanhempana, opettajana, entisenä tai nykyisenä oppilana omakohtaisessa suhteessa.

Kasvatuksen liitto pyrkii herättämään avointa keskustelua koulu- ja kasvatus-toimen todellisista ongelmista ja tarjoamaan jokaiselle mahdollisuuden osallistua kansanvaltaisen koulutusyhteiskunnan kehittämiseen.

Martti Tuomola
KL-FFF:n sihteeri

Kirjoittajat

K. J. Lång, 39, ylijohtaja, Helsinki
Antti-Veikko Perheentupa, 43, osastopäällikkö, Helsinki
Olli Ruoho, 31, toimittaja, Helsinki
Heikki Toivonen, 26, FK, Helsinki
Martti Tuomola, 34, dipl. ins., Helsinki
Unto Tähtinen, filosofian dosentti, Helsinki

Katsaus 1 • 74

Sisältö:

A-V PERHEENTUPA	3	Voidanko virkavaltaa kaventaa
K. J. LANG	5	Hallintokantelun merkitys kansalaisen oikeussuojakeinona
OLLI RUOHO	8	Joogan filosofinen perusta
HEIKKI TOIVONEN	16	Pehmeästä teknologiasta
UNTO TÄHTINEN	21	Voiko rikollista rangaista ei-väkivaltaisesti
MARTTI TUOMOLA	23	Kasvatuksen liitto

Liitteenä Kriittisen Korkeakoulun kevään ohjelma (keskiaukeamalla)